Slachta Margit
Nemzeti Szociálpolitikai Intézet

GYERMEKEKKEL VALÓ BÁNÁSMÓD INTEGRÁLT ELHELYEZÉS ESETÉN, A GYERMEKEK INTÉZMÉNYBE TÖRTÉNŐ BEFOGADÁSA, AZ ADAPTÁCIÓ FOLYAMATA

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Gyermekekkel való bánásmód integrált elhelyezés esetén, a gyermekek intézménybe történő befogadása, az adaptáció folyamata

HALLGATÓI TANANYAG

Szerzők

Dudás Lilla

Hamperger Anita

Szakmai lektor

Dr. Gortka-Rákó Erzsébet

EFOP-3.8.2-16-2016-00001 és a VEKOP-7.5.1-16-2016-00001 azonosítószámú, Szociális humán erőforrás fejlesztése című kiemelt projekt

Az EFOP-3.8.2-16-2016-00001 és a VEKOP-7.5.1-16-2016-00001 azonosítószámú, Szociális humán erőforrás fejlesztése című kiemelt projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

A kiadvány a Slachta Margit Nemzeti Szociálpolitikai Intézet

EFOP-3.8.2-16-2016-00001 és a VEKOP-7.5.1-16-2016-00001

azonosítószámú,

Szociális humán erőforrás fejlesztése című kiemelt projekt keretében

készült

Kiadja Slachta Margit Nemzeti Szociálpolitikai Intézet

1142 Budapest, Ungvár utca 64-66

Telefon: +36 1 450 32 30, +36 1 450 32 35

www.nszi.hu

Felelős kiadó Dr. Tóth Tibor főigazgató

Budapest, 2022.

Tartalom

Előszó 5

1. Integráció, inklúzió, szegregáció 6

2. Az integráció érintettjei: az eltérő szükségletű gyermekek a gyermekvédelmi szakellátásban 12

2. 1. A különleges szükséglet 13

2. 2. A speciális szükséglet 15

3. A gyermek intézménybe/nevelőszülőhöz történő befogadása, annak lépései, előkészítése 18

3.1. A nevelőszülői befogadás folyamata 20

3.2. A nevelőszülő és gyermek összeszoktatása, azaz a barátkozási folyamat 21

4. A továbbképzés témaköréhez kapcsolódó esetek, esettanulmányok bemutatása, azokkal kapcsolatos problémák és jó gyakorlatok online felületen, kérdéseken alapuló feldolgozása. 25

4.1. Esetbemutatás: 12 éves lány, Niki esete 25

4.2. Esetbemutatás: 14 éves fiú, Máté esete 25

5. Az integráció tervezése 27

5.1. A befogadás előkészítése 28

5.2. A tárgyi és személyi feltételek biztosítása 28

5.2.1. A nevelőszülői ellátás tárgyi és személyi feltételei 28

5.2.2. A gyermekotthoni ellátás tárgyi és személyi feltételei 29

5.3. A befogadás értékelése, a megvalósulás tapasztalatainak feldolgozása, felhasználása 31

Felhasznált irodalom 33

Ajánlott irodalom 36

Előszó

Köszöntjük a 14 órás „***Gyermekekkel való bánásmód integrált elhelyezés esetén, a gyermekek intézménybe történő befogadása, az adaptáció folyamata***” (továbbiakban: Gyermekekkel való bánásmód) c. szakmai blended-learning típusú képzés résztvevőjeként!

Ez a modern és új képzési forma magában foglalja egyrészről az e-learning módszertannal támogatott tanulást, másrészről pedig a jelenlétet igénylő személyes, konzultatív formát. Ezért nevezzük magyarul a blended-learning képzést, vegyes típusú képzésnek is.

- Az e-learning módszertannal támogatott részt a megadott elektronikus felületen éri el. A tananyag feldolgozásra és elsajátítására az Ön által meghatározott időbeosztásában és ritmusában kerülhet sor a megadott határidőig.
- A jelenlétet igénylő tananyagrészeket csoportos formában tudja elsajátítani a megadott napokon.
- Amennyiben a képzés vizsgával zárul, úgy azt, az elektronikus felületen tudja teljesíteni a megadott határidőig. A határidő lejártát követően a teszt megírására nincs lehetőség.

Mit ad Önnek a „*Gyermekekkel való bánásmód*” továbbképzés, milyen kompetenciákkal bővül szakmai tudása?

A továbbképzés célja, hogy a különleges, speciális gyermekeket nevelő szakemberek meggyőződésévé váljon, hogy a gondozási – nevelési tevékenység a gyermek szomatikus és pszichés fejlődését egyaránt befolyásolja. A gondozási-nevelési munka nagy hatással van a kapcsolatok épülésére. A nyitott hozzáállás, a szeretetteljes bánásmód, a tapintatos gondozás az érzelmi stabilitást és a biztonságérzetet erősíti. Cél, hogy a szakember megismerje az együttnevelés fogalmát és az abból adódó sajátosságokat, az eltérő fejlődésmenet sajátosságait és a felmerülő sajátos nevelési helyzeteket, valamint azok kezelését. Képes legyen különbséget tenni az egészséges és eltérő fejlődésű gyermekek gondozási, önellátási szintje és igénye, a sajátos ütemű fejlődés megnyilvánulási jelei között. Tudja kezelni a pszichés problémákból adódó nevelési helyzeteket. Érzelmileg képes legyen a fogyatékkal élőket inkluzív módon nevelni.
Ismerje meg és sajátítsa el a szakellátásba érkező gyermek befogadásának a lépéseit.

Hogyan épül fel a „*Gyermekekkel való bánásmód*” továbbképzés?

Tananyagegység	Óraszám	Forma
1. Szakmai e-learning	4 tanóra	e-learning
2. Képzési nap	10 tanóra (5 tanóra elmélet 5 tanóra gyakorlat)	jelenléti

Általános forgatókönyvi utasítások a teljes tananyag e-learning felületre történő adaptációhoz

A fő szöveg, a tananyag tényleges szövege Arial 10; 1,15 sorközzel. Kérjük, hogy a szövegezésben alkalmazott betűtípusok (pl.: félkövér, dőlt) megtartását; valamint a fejezetek és alfejezetek címének feltüntetését, az azokhoz tartozó sorszámmal együtt. Fontos a tartalmak sorrendiségének megtartása.

"A fejezetekhez tartozó **Összefoglaló szövegdoboz** ("Összefoglalás-Cél-Kulcsszavak-Tanulást segítő kérdések") feltüntetése önálló képernyőn való elhelyezéssel javasolt.

Fontos, hogy felugró ablakban szükséges a törzsanyaghoz, magyarázó-, és opcionális szövegrészhez és az ábrákhoz tartozó, **lábjegyzetben feltüntetett források, hivatkozások** megjelenítése is.

Fontos, hogy ne lehessen átlépni a következő képernyőre a magyarázó szövegrész megnyitása nélkül (amennyiben az a résztvevő által kinyitandó ablakban jelenik meg)

Fontos, hogy a tananyag megtekintésének elkezdése előtt feltüntetésre kerüljön a résztvevők számára, a törzsanyag, magyarázó szövegrész és opcionális szövegrész eltérő célú tartalmának alábbi* rövid leírása és feltüntetésének módja; valamint, hogy az önellenőrző- és a releváns vizsgakérdések a törzsanyagból kerülnek ki.

*

- „A törzsanyag a főbb információkat tartalmazó szövegrész, mely a képzéshez kötődő tudástár alappilléreit képezi.
- A magyarázó szövegrész a törzsanyagot bővebben kifejtő tartalom, mely a szükséges tudást részletesebben kifejtve, segíti annak elmélyítését.
- Az opcionális szövegrész a képzés tananyagához kötődő érdekességeket tartalmazza, mely kiszélesíti a résztvevők témával kapcsolatos ismereteit.

A törzsanyag tartalma elsőként jelenik meg a képernyőképeken, melyet a kötelezően megnyitandó ablakokkal vagy továbbgörgetés lehetőségével a magyarázó szövegrész kísér. Az opcionális szövegrészeket tartalmazó felugró ablakok megnyitása ajánlott, de nem kötelező."

A képernyőn azok **ábrák** feltüntetése szükséges, melyek esetében az ábrák száma a tartalom típusokhoz tartozó színek (zöld, sárga, kék) egyikével jelölt.

A tananyagban több helyen van **szöveg között elhelyezett forgatókönyvi utasítás**, mely szürke háttérrel jelenik meg és egyes tartalmak feltüntetésének módjaira tesz javaslatot.

Forgatókönyvi utasítások a tananyag minden önellenőrző kérdésére vonatkozóan

Az önellenőrző kérdések az e-learning tananyagrészre kiterjedően, az egyes fejezetekhez kötődnek, megjelenítése így az adott fejezetek után célszerű. Az önellenőrző kérdések nem a vizsgateszt kérdései közül kerülnek ki, azonban a legtöbb hasonló tartalommal bír. A válaszok megjelölés után azonnal feltüntetendő az ellenőrzés. Hibás válasz esetén nincs lehetőség új próbálkozásra Az önellenőrző kérdések a vizsgateszt pontszámításába nem számítanak bele. A fejezetenként 2 db, összesen 10 db önellenőrző kérdés minden hallgató számára azonos. Az önellenőrző kérdések helyes válaszai zöld, félkövér betűtípussal jelöltek.

1. Integráció, inklúzió, szegregáció

Összefoglalás: A tananyag segítségével a hallgatók megismerhetik az eltérő és a normál szükségletű gyermekek együttélésének, együtt tanulásának különböző lehetőségeit, az integrált (együtt) nevelés kialakulásának mozgatórugóit, céljait, az integráció előnyeit és fokozatait, illetve az inkluzív nevelés létjogosultságát.

Cél: A szakemberek integratív szemléletének formálása, az inkluzív nevelés előtt álló akadályok elmozdításának elősegítése.

Kulcsszavak: eegyüttnevelés, integráció, inklúzió, szegregáció, befogadás

Tanulást segítő kérdések: Melyek az együttnevelés előnyei? Melyek az integráció fokozatai? Mutassa be az inklúzió lényegét öt szempont felsorolásával! Melyek az inklúzió előnyei az eltérő és a normál szükségletű gyermekek számára? Hasonlítsa össze az integrált nevelés és inkluzív nevelés jellemzőit!

Ajánlott magyar nyelvű irodalom

- Réthy Endréné – Vámos Á. (2006): *A gyakorlati pedagógia néhány alapkérdése – Esélyegyenlőtlenség és méltányos pedagógia.* Budapest, ELTE PPK Neveléstudományi Intézet.

Hazai gyakorlatunkban viszonylag friss keletűek a különböző társadalmi kisebbségekkel, így a gyermekvédelemben nevelkedő gyermekekkel kapcsolatban az integráció, inklúzió fogalmak. Ezért ezen kifejezések pontosítására, tartalmuk gyermekvédelmi szempontból történő részletezésére van szükség.

Az **integrált (együtt) nevelés** az 1970-es években indult pedagógiai irányzat, mely a tanulásban valamilyen oknál fogva akadályozott (pl. fogyatékossággal, képességzavarral, szociális hátránnyal küzdő) gyermekek kortársaikkal közös és a lakóhelyükhöz közeli nevelését, oktatását célozta meg (Benczéné Csorba et al., 2007).

A hasonlóság-különbözőség a gyermekek találkozása, kapcsolataik kialakítása, együttélése szempontjából rendkívül meghatározó tulajdonságok. A gyermekek személyészlelése kevésbé kiforrott és részletező, ezért abban az olyan meghatározó ismertetőjegyek, mint a testi jellemzők, jól látható és könnyen körülhatárolható képességek, pl. fogyatékosság, átlagtól való bármilyen eltérés, központi szerepet játszanak.

Az ismeretlentől való félelmük miatt a gyermekek gyakran keresik és értékelik pozitívan a saját tulajdonságaikhoz hasonló jellemzők előfordulását kortársaik esetében. Ha azonban a szembeötlő központi ismertetőjegyek a másságra és a sajátjuktól eltérő vonásokra utalnak, a gyermekek gyakran elutasítással, elkerüléssel, szélsőséges esetben támadással reagálnak társaikra.
Az integráló szemlélet a közös pontok hangsúlyozását emeli ki – az automatikusan szembe ötlő és a személyközi kapcsolatokat negatívan befolyásoló eltérő tulajdonságok helyett.

Az irányzat a korábbiakban jellemzőbb **szegregált iskoláztatás** ellentéteként jelent meg, hiszen az addig érvényben lévő gyakorlat az akadályozott gyermekek ellátását speciális nevelési intézményekben szervezte meg, helyi tanterv és egyéni fejlesztési tervek alapján folyó nevelő-oktató munka keretében.

Mindkét ellátási forma mellett vannak érvek és ellenérvek. A szegregált oktatási-nevelési formában minden akadály-specifikus szükséglet kielégítése egy helyen valósulhat meg és folyamatosan biztosított a megfelelő szakember, illetve eszköztár jelenléte. Az elkülönítettség ugyanakkor késleltetheti az akadályozott gyermekek beilleszkedését a többségi társadalomba.

Pető (2003) szerint a szegregált nevelés kialakulása a résztvevők (pl. a pedagógusok, orvosok, fenntartók és szülők) legnagyobb jóindulatának talaján történt. A fejlesztéseken és elkülönített nevelési hálózat fenntartásán dolgozókat jó szándék vezérelte. Segítségükkel sok gyermek kap lehetőséget a tanulásra azáltal, hogy egy speciális programú iskolában tanulhat. Így néhány esetben a szegregált nevelés hatása sokkal pozitívabb.

Ugyanakkor mára már láthatóvá vált, hogy a speciális oktatás mellett a sérült, akadályozott gyermekek társadalmi integrációja is kiemelten fontos feladat a velük foglalkozó szakemberek részéről. Ennek megvalósításához viszont már a gyermekek oktatásában, nevelésében jelen kell lennie az integrációnak, hiszen a fogyatékos-specifikus tapasztalatokon túl a beilleszkedést is meg kell tanítani számukra.

Kutatási eredmények szerint a sérült gyermek igenis képes önmegvalósításra a fogyatékkal nem küzdők körében is, és jobb teljesítményt ér el az integrált oktatás/nevelés keretei között. Emellett az ép tanulók is profitálnak a közös nevelésből, a szociális tanulás síkján hatékony magatartásmintákat sajátítva el. (Réthy, 2006)

Ha az integráció spontán módon, a megfelelő feltételek teljes vagy részleges hiánya mellett valósul meg, számos kudarccal kell számolnunk. Ha az eltérő szükségletű gyermek jelen van a többségi közösségben, mert a pedagógusok ezt lehetővé teszik számára, de valódi segítségben nem részesül, és a gyermekközösség felkészítése sem történik meg, az együttes nevelés számos hátrányával kell szembenéznünk (Adonyiné Gábori, 2006).

Hiába van ugyanis lehetősége az eltérő szükségletű gyermeknek másokkal közös térben és másokkal azonos módon hozzáférni információkhoz, tevékenységekhez, ez a lehetőség önmagában nem feltétlenül vezet valódi esélyegyenlőséghez. Ha a pedagógus nem valósítja meg a gyermekek közötti egyéni bánásmódot, a fizikailag közös térben megvalósuló együttnevelés nem jár sikerrel, az integráció céljai nem teljesülnek (Varga, 2015).

1.1. Az integráció fokozatai, típusai

Az integráció sokféle formában megvalósulhat:
A **lokális (vagy fizikai) integráció** a legegyszerűbb változat. Ilyenkor az épület közös, de az ép és az eltérő szükségletű gyermekek közt nincs valós, tevékenységbeli kapcsolat. Az intézményben elkülönített részen külön pedagógusok foglalkoznak a sajátos nevelési igényű gyermekekkel. A **szociális integráció** esetében közös szabadidős programok szervezésével a külön oktatott gyermekeket szociális kapcsolatok kialakítására bátorítják – pl. kirándulásokon, szünetekben, séták alkalmával, étkezéskor. Ha a lokális és a szociális integráció megvalósul, ezzel megteremtődnek a **részleges funkcionális integráció** előfeltételei, melynek során az eltérő szükségletű gyermekek idejük és a foglalkozások, a tanórák egy részét együtt töltik a normál szükségletű gyermekekkel. A **teljes funkcionális integráció** akkor történik, amikor a sajátos nevelési igényű gyermek minden foglalkozást társaival együtt látogat (Csányi - Perlusz, 2001).

Integrált (együtt) nevelés: A fogyatékkal élő és az ép egyének közös élet- és tanulási térben végbemenő együttnevelése, oktatása és képzése, mely minden résztvevőnek optimális fejlődési lehetőséget biztosít (Feuser, 1999. idézi Réthy, 2002).

Az együttnevelés különleges típusa, amikor fordított integrációról beszélünk: ebben az esetben a fogyatékossággal küzdő gyermekek közé fogyatékossággal nem rendelkező gyermekek kerülnek. (Benczéné Csorba et al., 2007).

A szegregáció az integrált nevelés ellentéte, a sajátos nevelési igényű gyermek külön (gyógypedagógiai) intézményben történő nevelése, oktatása.

Hazánkban gyakran a spontán módon történő integrációra látunk példát. A spontán vagy „hideg integráció" esetén a gyermeket nem vizsgálja szakbizottság, gyógypedagógus nem foglalkozik vele, nyilvántartás, illetve dokumentáció hiányában külön támogatásban az iskola nem részesül, mert nem is igényelheti azt. A többségi iskola pedagógusa - igazi segítség hiányában - maga igyekszik megoldani a problémákat, enyhíteni a hátrányokat. Ez a módozat azonban megfosztja a fogyatékossággal élő gyermeket az optimális fejlődés lehetőségétől. (Csányi, 1993.)

1.2. Az inklúzió

Integráció esetén a pedagógusok az eltérő szükségletű gyermek beilleszkedését várják a többségi intézménybe (Adonyiné Gábori, 2006). Ez a magatartás azonban a gyermek felé elvárásokat támaszt, melyekkel a gyermek nem minden esetben tud megküzdeni.
Ezért az integrált nevelés szemléletét mára felváltotta az együttes nevelés továbbfejlesztett formája, az **inkluzív, befogadó nevelés.**

Az inkluzív intézmény fő jellemzője a személyiségre orientált nevelés, feladata minden gyermek egymással való sokoldalú interakciós, kommunikációs és kooperatív oktatása-nevelése. Az inkluzív iskola például minden gyermek számára jó iskola, azaz méltányos, minőségi intézmény, mely a megismerési nyereségre és nem a deficitre koncentrál (Réthy, 2006).

Az **inkluzív nevelés** megvalósítása esetén a befogadó intézmény teljes mértékben fel van készülve az eltérő szükségletű gyermek fogadására. Az intézmény életét, értékeit, módszereit, személyi és tárgyi feltételeit úgy alakítják, hogy valamennyi érintett gyermek szükségleteit figyelembe veszik, törekednek a szociális beillesztésre is. Valamennyi pedagógus az egyes gyermekek egyedi igényeihez, szükségleteihez való alkalmazkodást, az egyéni differenciálást fő feladatának tekinti. (Csányi, 2007)

Befogadás (inklúzió) esetén a gyermeket a lakóhelyéhez közeli többségi intézménybe veszik fel, ezek mindegyike felkészül a befogadásra. Az intézmény (pl. iskola) életét, értékeit, módszereit, személyi és tárgyi feltételeit minden gyermek nevelési szükségleteinek kielégítéséhez alakítják. Gyógypedagógus közvetlen és közvetett segítségével, a szülő/törvényes képviselő, a pedagógus, segítője és a gyermek együttműködésével folyik a nevelés. Minden gyermek sajátos szükségletének figyelembe vétele megszünteti a szegregációt, az izolációt.
(Adonyiné Gábori, 2006).

Az inkluzív iskola legfontosabb módszere a kreativitást és kooperativitást előtérbe helyezése, valamint a reformpedagógiára való támaszkodás.
Jellemzői (Réthyné, 2002):

- az egyéni bánásmód,
- a differenciált, egyéni szempontokat szem előtt tartó oktatás,
- a kirekesztés minden formájának megelőzése,
- a pozitív teljesítményelvárás a tanulókkal szemben,
- az elfogadó iskolai légkör,
- az együttműködés osztálytermen, iskolán és iskolai környezeten belül,
- a tevékenykedtetésre, a gyermekek aktív részvételére és alkotóképességére épülő oktatási formák,
- a gyakorlatra orientált, motiváló hatású tanítás,
- a komplex értékelési formák használata
- és a mérték szerinti oktatás, melynek alapja az egyéni fejlesztési terv és követelmények.

A befogadás (inklúzió) az integráció fogalmával szemben alapvetően megváltoztatja a többségi pedagógiai eljárásokat. Alkalmazása során a módszertani eszköztár bővül, a pedagógus kompetenciája az eltérő nevelési szükségletű gyermek iránt megnő, a résztvevő szakemberek szemléletváltozáson mennek keresztül. Míg az integráció esetében az a cél, hogy minél több gyermek vegyen részt a többségi intézményi ellátásban, például a szegregált intézmény helyett egy integráló iskolában, addig az inklúzió

esetében azt célozzuk meg, hogy szinte valamennyi gyermek a lakóhelyéhez közel eső iskolában tanulhasson. Az inkluzív pedagógia megjelenése tehát egy átalakulási reformként értelmezhető, amelynek eredményeként az intézmények alkalmassá válnak minden egyes gyermek nevelési szükségletének a kielégítésére (Benczéné Csorba et al., 2007).

Összehasonlítási dimenziók	Integratív pedagógia	Inkluzív pedagógia
A különbségek felfogása	Elsősorban egy társadalmi normához képest szociokulturális különbségekre összpontosít.	Minden egyén tanulási útját egyéninek és speciálisnak fogja fel.
különbségek kezelése	A különbségeket elismeri, és együttneveléssel csökkenteni kívánja egy egységes tanulási úthoz viszonyítva.	A különbségeket viszonylagosnak tartja és a pedagógiai eszköztárával kísérli meg mérsékelni egy egyéni tanulási úthoz viszonyítva.
Cél	A társadalmi méltányosság növelése, esélyadás.	Az egyén tanulási útjának támogatása a lehetőségek szerint
Eszköz	Minden közpolitikai, tanulás-szervezési és pedagógiai eszköz, amely a tanulók főáramához közelíti a normától erősen különbözőket.	Minden tanulásszervezési és pedagógiai eszköz, amely támogatja egy sikeres egyéni tanulási út kialakítását.

1. Ábra: Az integratív és az inkluzív pedagógia összehasonlítása

forrás: http://janus.ttk.pte.hu/tamop/tananyagok/sni/unesco_oktatsi_inklzi.html (2019.10.01)

Tanulmányok dokumentálják a befogadás előnyeit az ismeretszerzés és a szociális képességek terén. Az inkluzív iskolákban ugyanis minden gyermeknek lehetősége van, hogy kortársaival összehasonlítva értékelje önmagát. Ha a környezet a sérült gyermekekre nem stigmatizáltként tekint, az átlagtól eltérő gyermek énképe sem lesz feltétlenül negatív. Az inklúzió irányelve az egyéni képességek és szükségletek elfogadása, amikor a tanulást az egyéni képességekhez mérten és nem mások képességeihez viszonyítva határozzák meg. Ebben az esetben az ellátás minden szintje és típusa egyenrangúnak tekinti az egyént (Pető, 2003).

Az UNESCO mozgalma volt az egyik élharcosa annak, hogy az integrációval összefonódva az inkluzív nevelés terjedjen a közoktatásban. Ennek megfelelően hazánk köznevelési rendszerében is az együttnevelés (integráció) vált kívánatossá, mely szervesen egészül ki az inklúzió szemléletével és a gyakorlatba ültetéséhez szükséges komplex pedagógiai eszközrendszerével. Többek között a korai iskolaelhagyás megakadályozásához is hozzájárulhatnak az integrációs oktatási modellek és inkluzív intézményi pedagógiai tapasztalatok (Varga, 2016).

Az inklúzió – mint az exklúzió, a kirekesztés ellentétes irányú folyamata – elősegíti az eredményesség növelését, ha meghatározó formává válik a különböző képzési formákban, közösségekben. Az inklúzió alapvető célja, hogy csökkentse a kizárásra irányuló nyomást a gyermekeket ellátó intézményekben és a társadalomban. Az egyes kultúrákhoz és közösségekhez tartozók befogadása soha be nem fejeződő folyamat, állandó munkát igényel a társadalomban tapasztalható kizárási kényszerek eltűnése érdekében (Varga, 2008).

A befogadó szemlélet terjedését tekintve megállapítható, hogy az integrációval szembeni történelmi örökségek, az ezek mentén jelentkező társadalmi ellenállás sok helyen feloldatlan szegregációs vagy kényszer integrációs helyzeteket teremtenek, lehetetlenné téve a sikeres inkluzív környezet kiépítését. A pedagógusok és intézményvezetők befogadó attitűdje alapvető sikerkritérium, illetve hiánya döntő gát az inkluzív környezet kiépítésében. Több kutatás kiemelte, hogy az előítéletes viselkedés, mely a pedagógusok és intézményvezetők egy részét jellemezte, negatívan hatott a tanulói teljesítményekre és az előrehaladásra. A befogadó szemlélet nélkül kiüresedik az integráció, és a kudarcok indokaként

megerősödnek a célcsoporttal szembeni előítéletek, sztereotípiák. A befogadó attitűdű intézmények ellenben tettre készebbek és sikeresebbek a környezet inkluzívabbá tételében is (Varga, 2016). Az inkluzív nevelés jelentheti azt a szemléleti keretet és gyakorlati megoldást, amely eredményesen reagálhat a gyermekvédelemben felnövők összetett élethelyzetére, egyéni sajátosságaira (Varga, 2008).

A fentiek alapján a gyermekvédelmi szakellátásba vont eltérő szükségletű tanulók esetében fokozottan szükség van inkluzív intézményekre, befogadó szemléletű pedagógusokra, és ezzel összefüggésben a gyermekek alapos ismeretére. Ezek a célok megkövetelik a megfelelő pedagógiai eszköztár hozzárendelését is, hiszen a gyermekvédelmi szakellátásban felnövő tanulók rendszerint alacsony társadalmi státuszú családokból érkeznek és a tanulásban kevésbé motiváltak, sikeresek. Mindezeket figyelembe véve nevelésük során kiemelten fontos a kirekesztés prevenciója, a pozitív teljesítményelvárás és légkör, az együttműködés, a tevékenykedtető oktatási formák, a gyakorlatra orientáltság, a motiválás, illetve a komplex értékelési formák jelenléte (Dobokainé Simon, 2019).

A segítő szakma egyik fontos aspektusa éppen az a képesség, hogy egyfelől kezelni és tolerálni tudja a stresszt, a bizonytalanságot és a konfliktusokat, másfelől képes megérteni és elfogadni az ambivalens élethelyzeteket. A gyermekvédelemben élő gyermekek sokszínűek, akár kulturális és nyelvi hátterük, akár nemi, életmódbeli, társadalmi-gazdasági helyzetük, családösszetételük, illetve képességbeli vagy személyes hit- és értékbeli különbségeiket tekintve. A különbségekből fakadó feszültségek a családok és szakemberek között is érzékelhetők, sokszor az életmód- és osztálybeli eltérések alapján. A családok és szakemberek közötti legnagyobb feszültséget az életmód- és osztálybeli különbségek váltják ki. Ezért a sokszínűség elfogadása – melynek alapja az emberi méltóság tiszteletben tartása – nélkülözhetetlen a gyermekekkel és a családokkal való együttműködésben (Rácz, 2014).

Az elfogadás tanulható. Első lépése lehet önmagunk tökéletlenségének felismerése és elismerése, majd ennek alapján a gyermek elfogadása a maga valójában. Az elfogadás hozzásegíti a gyermeket problémájának megoldásához, lelki egészségének helyreállításához. Ehhez viszont az elfogadást ki kell mutatni: értő figyelemmel, szavakkal vagy szavak nélkül – akár csak azzal, hogy a gyermek tevékenységébe való direkt beavatkozás nélkül biztatjuk őt jelenlétünkkel, odafigyelésünkkel (Bogács - Tóth, 2015).

Az 1. fejezet önellenőrző kérdései

1. **Az integráció mely típusát mutatja be a következő megfogalmazás: *Az együttnevelés legmagasabb foka, amikor nem választják szét a gyermekeket a foglalkozásokon vagy a tanórákon, hanem együtt fejlesztik őket. Megvalósulhat részleges vagy teljes formában*?**

a) fordított integráció
b) funkcionális integráció
c) lokális integráció
d) szociális integráció

2. Mely definíciót határozza meg az alábbi leírás: az *integrált nevelés ellentéte, a sajátos nevelési igényű gyermek külön (gyógypedagógiai) intézményben történő nevelése, oktatása*?

a) fordított integráció
b) befogadó nevelés
***c)* szegregáció**
d) exklúzió

2. Az integráció érintettjei: az eltérő szükségletű gyermekek a gyermekvédelmi szakellátásban

Összefoglalás: Az anyagrész segítséget ad a hallgatóknak a gyermekvédelmi szakellátásban élő, eltérő szükségletű gyermekek csoportjainak megismerésére és a szükséglet-megállapítás okának, illetve módjának áttekintésére. Bemutatja továbbá az eltérő szükségletű gyermekek elhelyezésének lehetőségeit és azok indokoltságát a szakellátásban.

Cél: A hallgatók tájékozódjanak a szakellátásban élő különleges, illetve speciális szükségletű gyermekek ellátásainak sajátosságairól.

Kulcsszavak: különleges szükséglet, speciális szükséglet, integrált elhelyezés, szegregált elhelyezés, gyermekotthon, különleges gyermekotthon, speciális gyermekotthon

Tanulást segítő kérdések: Milyen esetben indokolt a gyermekek különleges szükségletének megállapítása? Milyen elhelyezési formák lehetségesek a különleges szükségletű gyermekek számára? Milyen esetben indokolt a gyermekek speciális szükségletének megállapítása? Milyen elhelyezési formák lehetségesek a speciális szükségletű gyermekek számára? Mit jelent a gyermekvédelmi szakellátásban a kettős szükséglet.

Ajánlott magyar nyelvű irodalom:

- Rácz A. (szerk.) (2015): *A gyermekvédelem megújulási alternatívái*. Budapest, EMMI.

A gyermekvédelemben az eltérő szükségletű gyermekek különböző mértékben ugyan, de a legsérültebb, legkiszolgáltatottabb, legrosszabb érdekérvényesítő képességű gyerekeknek mondhatók. Gyógyulásuk és rehabilitációjuk kilátásai időnként igen rosszak. Annak az időnek, melyet ezek a gyermekek a gyermekvédelmi szakellátásban töltenek, kiemelt szerepe van abban, hogy elhelyezésük, illetve terápiájuk útján hogyan tudjuk helyzetüket leginkább segíteni. Az intézmények szakmai programjai, működési feltételeik nagyon fontosak annak érdekében, hogy az ellátottak egyedi szükségleteire, mint szakmai kihívásokra választ tudjunk adni (Hajduné Kálmán, 2013).

A gyermekvédelemben az eltérő szükségletű gyermekek integrációja alapvetően két nagy csoportot foglal magába, érinti a **különleges** és a **speciális szükségletű** gyermekeket.
Külön említeni kell emellett, hogy vannak gyermekek, akik egyidejűleg különleges és a speciális ellátást is igényelnek, ők a **kettős szükségletű** ellátottak.

2. 1. A különleges szükséglet

A gyermekvédelmi törvény (1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról) szerint az otthont nyújtó ellátás keretében különleges ellátást kell biztosítani:

- a tartósan beteg,
- a fogyatékos,
- illetve a három év alatti gyermek számára.

Ez alapján a különleges ellátást igénylő gyermekek csoportja rendkívül sokszínű. Közéjük tartoznak a normál fejlődésű, de három évesnél fiatalabb kisgyermekek, a tartós testi betegségben szenvedők vagy a bármilyen fogyatékossággal küzdő (sajátos nevelési igényű) gyermekek is.

A köznevelési törvény (2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről) meghatározza, hogy sajátos nevelési igényű (SNI) az a gyermek, aki

- mozgásszervi,

- érzékszervi (látási, hallási),
- értelmi,
- beszédfogyatékos,
- több fogyatékosság együttes előfordulása esetén halmozottan fogyatékos,
- autizmus spektrum zavarral
- vagy **egyéb pszichés fejlődési zavarral** (súlyos tanulási, figyelem- vagy magatartásszabályozási zavarral) küzd.

Az **egyéb pszichés fejlődési zavar** kifejezésre kattintva jelenjen meg a szöveg:
Az **egyéb pszichés fejlődési zavar** kategóriába rendkívül szerteágazó tünetekkel kerülhetnek gyermekek:
- a tanulási zavar miatt ide tartoznak pl. a diszlexiával, iskolai készségek kevert zavarával küzdő gyermekek,
- a figyelem szabályozási zavar okán a figyelemhiánnyal élő gyermekek,

a magatartásszabályozási zavar kapcsán pedig pl. a magatartászavar, emocionális zavarok tüneteivel élők.

A fogyatékosság rendkívül sokfajta módon lehet jelen a gyermekek életében. A különböző fogyatékkal élő gyermekeknél a sérülés természete, illetve súlyossága alapján más és más problémák merülnek fel (Pálhalminé Jeszenszky, 2015).

Egy korábbi tanulmány szerint a gyermekvédelmi szakellátásban elhelyezett gyermekek 20-21%-a sajátos nevelési igényű, szemben az össztársadalmi adattal, ahol ugyanez a szám 5-7%-ra tehető. (KSH 2014) A szakellátásban élő SNI gyermekek rendkívül magas aránya miatt fokozott figyelemmel kell kísérni mind a szakellátásban dolgozók szakmai felkészültségét, mind a fejlesztés irányvonalait (Demcsik, 2015).

A különleges szükségletű gyermekek gyermekvédelmi ellátása a fogyatékosság tényét megállapító, és az optimális fejlesztésük, oktatásuk módját leíró országos és megyei tanulási képességet vizsgáló szakértői és rehabilitációs bizottságok javaslatának figyelembe vételével történik. Ezen bizottságok működése a köznevelés rendszeréhez – azon belül a pedagógiai szakszolgálatok tevékenységi köréhez – tartozik. Feladatkörük tehát eltér a gyermekvédelmi szakértői bizottságok munkájától.

A gyermekvédelmi törvény rendelkezik róla, hogy a különleges ellátást igénylő gyermek és a kettős szükségletű gyermek gondozását, ellátását, habilitációját és rehabilitációját az erre a célra létrehozott különleges gyermekotthon, gyermekotthon vagy gyermekotthon különleges csoportja biztosítja, feltéve, ha a gyermek nevelőszülőnél történő elhelyezése nem oldható meg és állapota nem indokolja a fogyatékosok vagy pszichiátriai betegek otthonában való elhelyezését, vagy az elhelyezés férőhely hiányában nem lehetséges.

A különleges szükségletű gyermekek nevelése során az egyik legfontosabb cél az önállóságra nevelés, az önálló életvitel segítése. Természetesen az átlagos szükségletű gyermekeknél is ez a végső cél, azaz alkalmassá kell tenni őket arra, hogy a gyermekvédelem rendszeréből kikerülve önálló életet tudjanak élni, a különleges szükségletű gyermekek azonban ehhez több segítséget igényelnek. Miközben a fogyatékkal élő gyermekek esetén a teljesen önálló élet sok esetben nem elképzelhető, az önállóság foka, amelyre eljutott a gyermek, nagyban befolyásolni fogja további életminőségét, sőt azt is meghatározza, hogy egy másik ellátórendszerben, vagy segítséggel vér szerinti családjában, párkapcsolatban mennyire tud aktív életet élni, és mennyire lesz képes elkerülni a kriminalizálódás vagy áldozattá válás veszélyét (Demcsik, 2015).

2. 2. A speciális szükséglet

A különleges ellátáshoz hasonlóan a gyermekvédelmi törvény határozza meg a speciális ellátásra jogosultak körét is. A törvényalkotó szándéka szerint a gyermekvédelmi szakellátás rendszerében a speciális ellátás egy kiemelt időszaknak számít, melyben a gyermekek koncentrált segítséget kapnak, hogy nehézségeiken túljutva visszatérhessenek eredeti gondozási helyükre, vagy családjukba (Miklósi, 2017).

A gyermekvédelmi törvény szerint speciális ellátást kell biztosítani:
a súlyos pszichés tüneteket mutató gyermek (pl. súlyos személyiségfejlődési, érzelmi élet- és impulzuskontroll-zavarokkal küzdő, illetve súlyos pszichotikus vagy neurotikus tüneteket mutató gyermek),
a súlyos disszociális tüneteket mutató gyermek (pl. súlyos magatartási és beilleszkedési zavarokat vagy súlyos antiszociális viselkedésformákat tanúsító gyermek), a pszichoaktív szert (pl. alkoholt, drogot) használó gyermek, illetve az emberkereskedelem feltételezett áldozatává vált gyermek számára.

A súlyos pszichés tünetek esetén a jogszabály többek között a szorongásos, depresszív tünetekre, emocionális zavarokra is gondol. A súlyos disszociális tünetek csoportba sorolható gyermeknél előfordulhatnak pl. deviáns magatartásformák, szabálysértések, bűncselekmények.
A speciális szükségletű gyermekek és fiatalok problémái emellett gyakran összetettek, tüneteik mozgalmasak, gyakran változnak (Molnár, 2011).

Előfordulhat, hogy depresszív tünetei kapcsán egy gyermek elkezd alkoholt vagy drogokat fogyasztani, majd a könnyű pénzszerzés érdekében bűncselekményeket is elkövet. Ha a speciális szükséglet kettő vagy több kategória érintettsége esetén is fennáll az adott gyermeknél, a vezetőtünetet kell kiválasztani és annak megfelelően kell a speciális szükségletet megállapítani. A speciális szükséglet a gyermekvédelmi szakértői bizottság javaslata alapján állapítható meg. A 12 év alatti gyermekek esetében az időben biztosított speciális ellátás, terápiás segítség kiemelt fontosságú annak érdekében, hogy állapotuk minél előbb rendeződjön, és a későbbiekben lehetőség szerint már ne szoruljanak speciális ellátásra. Azon kívül, hogy a megyei, illetve a fővárosi gyermekvédelmi szakértői bizottság javaslatot tesz a speciális szükséglet megállapítására, vizsgálatai eredményeképp a bizottság a gyermekek fejlesztésére nézve is javaslatokat fogalmaz meg, segítve ezzel az ellátást biztosító szervezetek munkáját. A speciális szükségletet évente a megyei és a fővárosi gyermekvédelmi szakértői bizottság felülvizsgálja, annak érdekében, hogy megállapítsa: szükség van-e a jelzett státusz további fenntartására, vagy meg lehet szüntetni azt (Hajduné Kálmán, 2013).

A gyermekvédelmi törvény alapján a speciális gyermekotthonban, a speciális lakásotthonban vagy a gyermekotthon speciális csoportjában a gyermek teljes körű ellátásának időtartama csak kivételesen indokolt esetben haladhatja meg a két évet:

- a gyermek terápiájának, a tanítási évnek vagy a gyermek képzésben való részvételének a befejezésére tekintettel, legfeljebb egy évvel meghaladhatja a két évet, vagy
- a speciális szükséglet fennállásáig meghosszabbodhat.

A speciális gyermekotthon, a speciális lakásotthon, a gyermekotthon speciális csoportja vagy a gyermekotthon az ideiglenes hatállyal elhelyezett vagy a nevelésbe vett súlyos pszichés vagy súlyos disszociális tüneteket mutató, pszichoaktív szert használó, emberkereskedelem feltételezett áldozatává vált és a kettős szükségletű gyermekeknek nyújt gondoskodást, szocializációt és reszocializációt, valamint habilitációt és rehabilitációt. A speciális gyermekotthon legfeljebb 60 napra befogadja a rendőrség általános védelmi intézkedése alapján a fővárosi, megyei gyermekvédelmi szakértői bizottság véleménye hiányában is

- az ideiglenes hatállyal elhelyezett, továbbá
- a már nevelésbe vett és ideiglenes gondozási hellyel vagy gondozási hellyel rendelkező

gyermeket a gyermek biztonsága és azonnali terápiában való részesítése érdekében. (XXXI. tv. 58§)

A gyermekvédelmi törvény két, eltérő hatáskörű gyermekvédelmi szakértői bizottságot nevez meg:
A megyei, fővárosi gyermekvédelmi szakértői bizottságot a megyei, fővárosi területi gyermekvédelmi szakszolgálat működteti. A megyei, fővárosi gyermekvédelmi szakértői bizottság szakmai véleménye tartalmazza a gyermek állapotának megfelelő ellátási formára, az egyéni elhelyezési tervre és a gyermek gondozására, nevelésére, fejlesztésére, esetleges terápiájára vonatkozó javaslatot, annak indokolásával együtt. A megyei, fővárosi gyermekvédelmi szakértői bizottság szakmai véleményének felülvizsgálatát, valamint szükség szerinti új szakmai vélemény készítését a gyámhatóság megkeresése alapján az országos gyermekvédelmi szakértői bizottság végzi, továbbá szakmai véleményt készít központi speciális gyermekotthonban történő elhelyezés esetén. Az országos gyermekvédelmi szakértői bizottság a miniszternek évente beszámol a tevékenységéről.

Szintén a gyermekvédelmi törvény rendelkezései alapján a speciális szükségletű gyermekek ellátása többféle elhelyezési formában is történhet:

- integráltan: (speciális) nevelőszülőnél, gyermekotthonban/lakásotthonban,
- szegregáltan: gyermekotthon speciális csoportjában, speciális gyermekotthonban/lakásotthonban, központi speciális gyermekotthonban.

A speciális ellátáson belül a gondozási forma kijelölését a fokozatosság és szükségesség mentén kell kezelni. A zártabb, speciális ellátást nyújtó intézményekbe azok a gyermekek kerülnek, akik máshogy nem kezelhető, súlyos krízisben vagy veszélyeztetett helyzetben vannak, és azonnali beavatkozást igényelnek. A szegregáció esetükben zártabb, biztonságosabb, egyéni igényeiket jobban figyelembe vevő terápiás teret biztosít számukra. Számos eredmény szerint a szegregált ellátás olyan terápiás hatású tér kialakítását teszi lehetővé, ahol a szakemberek hatékonyabban tudnak élni eszközeikkel (Bede et al, 2010).

Ha a szegregációt céljaink érdekében tudatosan, kontrollálva és megfelelő jogi garanciákkal alkalmazzuk, a szegregált elhelyezés segíthet abban, hogy a gyermek érdekében a későbbiekben elérjük az integrációt, és az integráción keresztül a normalizációt (Hajduné Kálmán, 2013).

A szegregált elhelyezés ugyanakkor a problémák megsokszorozódásával is együtt járhat,
Elemzések kimutatták, hogy a gyermekek együttműködésének gyengülése, illetve megszűnése esetén növekszik a gyermekotthonokban a szökések száma. A speciális ellátást nyújtó intézményekben kifejezetten hangsúlyos ez a probléma, míg az életkori, illetve egészségügyi okokból létrehozott különleges gyermekotthonokban és a fogyatékkal élőket ellátó gyermekotthonok többségében nem jellemző a szökés. (Bede et al., 2010)

Ha a gyermekek általános együttműködését sikerül is megnyerni, nagyon nehezen érhető el nálunk, hogy a tanulásban is motiválhatóak legyenek. A speciális szükségletű gyerekek jelentős részénél komoly nehézséget okoz az oktatás. Többségük már régóta nem jár iskolába, vagy ha igen, osztályfokozatuk általában nem tükrözi valódi tudásukat. Tudásszintjük valójában több évfolyammal alacsonyabb, mint az osztályfokozatuk. Többségüknél tapasztalható, hogy iskolai pályafutásuk sikertelensége jelentősen hozzájárult személyiségállapotuk romlásához (Molnár, 2011).

A gyermekvédelmi törvény kimondja, hogy a speciális gyermekotthonban vagy gyermekotthon speciális csoportjában elhelyezett gyermeket – helyzetére való tekintettel – fokozott védelemben kell részesíteni. Ezzel párhuzamban a speciális, illetve a különleges szükségletű gyermekek integrációját is fokozott figyelemmel kell kísérni. Esetükben az integrációt elsősorban az a hozzáállásunk rejti, amikor egy ismeretlen vagy átlagtól eltérő jelenségre automatikusan jelentkező ellenállásunkat le tudjuk győzni, és át tudjuk alakítani olyan építő kíváncsiságba, amely segít a másik embert megismerni, vagyis megérteni és elfogadni a történéseket a másik szemszögéből. (Major et al., 2008.)

A 2. fejezet önellenőrző kérdései

1. Az alábbiak közül milyen feltétel esetén jár a különleges ellátás?

a) fogyatékos gyermek számára
b) súlyos pszichés tüneteket mutató számára
c) súlyos disszociális tüneteket mutató
d) pszichoaktív szerekkel küzdő gyermek számára

2. Milyen ellátást kell biztosítani azalábbi esetben: *A* 13 éves, hallássérüléssel élő Vivient disszociális tünetei miatt vizsgálta *a* gyermekvédelmi szakértői bizottság, a lány problémája azonban nem bizonyult olyan súlyosnak, hogy a bizottság a speciális ellátás megállapítását javasolja?

a) különleges ellátást
b) speciális ellátást
c) kettős szükségletű ellátást
d) egyiket sem

3. A gyermek intézménybe/nevelőszülőhöz történő befogadása, annak lépései, előkészítése

Összefoglalás: A tananyagrész elsajátítása során a hallgató megismerheti a gondozott gyermek intézménybe, illetve nevelőszülőhöz történő befogadásának folyamatát (ezen belül a nevelőszülővel folyó barátkozási folyamatot) valamint a befogadás előkészítéséhez szükséges feladatokat. A fejezet első részében a szakellátásba kerülés, mint traumatikus élmény kerül bemutatásra.

Cél: A hallgató ismerje meg a gondozási helyre kerülő gyermek szükségleteit, legyen képes az egyéni jellegzetességek kezelésére.

Kulcsszavak: nevelésbe vétel traumája, befogadás, barátkozás, otthont nyújtó ellátás,

Tanulást segítő kérdések: Milyen környezetből érkeznek a szakellátásba a gyermekek? Mit értünk a nevelésbe vétel traumája alatt?
Mit jelent az otthont nyújtó ellátás? Hogyan jellemezhető a nevelőszülői befogadás folyamata? Mi jellemzi a befogadási folyamatot a gyermekotthonokban?

Ajánlott magyar nyelvű irodalom:

- Fülöpné Andrékó K. (2003): A nevelőszülőknél élő gyermekek tanulási és magatartási zavarainak kezelési lehetőségei, illetve nehézségei a szakellátásban. *Kapocs,* 2. évf., 6. sz. pp. 46-50.
- Gyurkó Sz. (2005): Otthon messze az otthontól - a családból ideiglenesen kivett gyermekek. *Család, gyermek, ifjúság,* 14. évf. 5. sz. pp. 13-18.
- Győrfi É. (2007). Elfogadás és befogadás. *Család, gyermek, ifjúság.* 16. évf. 3.sz. pp 28 – 29.
- Major Zs. B. – Mészáros K. – Tatárné Kapus É. (2008): *„Fotel vagy karfa" Gyakorlat- és eszközközpontú nevelés-módszertani kézikönyv gyermekvédelemben, gyerek- és lakásotthonokban dolgozók számára*. Szeged, Zenin Business Management

A fejezet első részében áttekintjük, hogy a gyermek gyermekvédelmi szakellátásba való bekerülése – mint egy traumatikus életesemény – milyen pszichés hatásokkal jár. Ezt követően rátérünk a különféle otthont nyújtó ellátási formák befogadási folyamatának ismertetésére, a befogadás előkészítéséhez szükséges feladatok számbavételére.

A gyermekvédelmi szakellátás célcsoportja eltérő hátterű gyermekekből áll:

- olyan családokból származó gyermekek, akik egészségügyi, erkölcsi, lelki, gazdasági, vagy műveltségbeli szükséglet kielégítés szempontjából rosszabb helyzetben vannak, mint a társadalom többsége, és saját erejükből ezen nem tudnak változtatni,
- megfelelő életminőségű családok, ahol azonban a gyermek deviáns tüneteket hordoz (pl. magatartási vagy drogproblémák miatt).

Már ebből is látható, hogy rendkívül széles skálán mozog azon gyermekek állapota, akik kapcsolatba kerülnek a gyermekvédelmi szakellátással. Fontos, hogy a gyermekvédelemben mindig törekedni kell az egyén szükségleteihez igazodó (individualizált), szükségletorientált gondozásra és nevelésre (Domszky, 2004).

Mielőtt rátérnénk a gyermek intézménybe vagy nevelőszülőhöz történő befogadásának lépéseire, elengedhetetlen, hogy ejtsünk néhány szót arról, hogy általánosságban milyen jellegzetes pszichés problémákkal szembesülnek azok, akik a szakellátásba került gyermekek gondozásával-nevelésével foglalkoznak. A legtöbb gyermek már a nevelésbe vételt megelőző időszakban is számos károsító hatást élt át (Kálmánchey, 2001):

Születést megelőző károsító hatások: pl. nem kívánt terhesség, nem megfelelő terhesgondozás, anya életmódja a várandósság idején.
Születést követő időszak károsító hatásai: pl. elhanyagolás (érzelmi, értelmi vagy fizikai), bántalmazás, agresszió, szülői addikció (alkohol, drog), torz modell nyújtása, traumatizáló élmények

Ezen felül a szakellátásba való bekerülés önmagában is traumatikus élmény (nevelésbe vétel traumája), hisz magában hordozza a:

- veszteség,
- bizonytalanság,
- tehetetlenség,
- izoláció,
- és kilátástalanság kínzó érzetét (Kálmánchey, 2001).

A nevelőszülői családba/gyermekotthonba való bekerülés további pszichés problémákat is indukál.
Az intézményes életből fakadóan jellemzőek lehetnek a következő problémák:

- hospitalizáció,
- uniformizálódás,
- stresszorok (pl. kötöttség, rend, zártság),
- rivalizáció,
- bűnbakképzés,
- stigma (intézetis vagyok),
- jövőkép bizonytalansága.

Nevelőszülői elhelyezés esetén:

- gyermek másságának elfogadása
- család elvárásai és életének megváltozása
- stabilizálódási folyamat állomásai (kb. 2 év): ismerkedés, mézeshetek, próbára tevés, stabilizáció

A nevelőszülői vagy gyermekotthoni elhelyezésnek vannak bizonyos jellegzetes nehézségei is, melyek az:

- átmenetiség,
- feltételesség,
- lojalitás konfliktus, kettős hovatartozás,
- énazonossági problémák,
- másodrendűség,
- vér szerinti szülőkkel kapcsolat,
- bizonytalanságérzet,
- döntési feszültség (Kálmánchey, 2001).

A fenti károsító hatásokat és jellegzetes nehézségeket mindig szem előtt kell tartanunk a gyermekekkel végzett munka tervezése és kivitelezése során, valamint a problémák értelmezése és a szükséges beavatkozások tervezése során is. Másképpen fogalmazva szükséges, hogy a fenti felsorolás adja a keretet a problémák felismeréséhez, megfogalmazásához és megoldásához, de ezt mindig ki kell egészíteni az egyéni különbségekből fakadó ismeretekkel is.

A nevelőszülői elhelyezést és az intézményi elhelyezést (gyermekotthon, lakásotthon) együttesen **otthont nyújtó ellátási** formának nevezzük. Ezek mindegyikében fontos szempont a családias környezet biztosítása (lsd.: nagy gyermekotthonok kitagolása és belső átalakítása).

Az **otthont nyújtó ellátás** keretében a hatályos jogszabályok szerint biztosítani kell az ideiglenes hatállyal elhelyezett, a nevelésbe vett gyermek számára

a) a teljes körű ellátást (vagyis a gyermek testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését elősegítő, az életkorának, egészségi állapotának és egyéb szükségleteinek megfelelő étkeztetéséről, ruházattal

való ellátásáról, mentálhigiénés és egészségügyi ellátásáról, gondozásáról, neveléséről, lakhatásáról kell gondoskodni),

b) a családi környezetébe történő visszahelyezését előkészítő, családi kapcsolatainak ápolását segítő családgondozást, vagy ha ez nem lehetséges, az örökbefogadásának elősegítését,

c) a családjába történő visszailleszkedéshez, önálló életének megkezdéséhez szükséges utógondozást.

3.1. A nevelőszülői befogadás folyamata

A nevelőszülői befogadást meghatározott lépések sora előzi meg:

1. Első lépésként megkeresés érkezik a Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálattól a nevelőszülői hálózathoz, mely tartalmazza a gyermekkel kapcsolatos legfőbb tudnivalókat és jellemzőket.
2. A nevelőszülői hálózat szakmai teamje tanácskozást tart azzal kapcsolatosan, hogy van-e olyan szabad férőhellyel rendelkező nevelőszülői család hálózatukban, ahova a gyermek befogadható lenne.
3. Az **illesztés** kérdése. A nevelőszülői hálózat szakmai teamje a tervezés során törekszik arra, hogy a gyermek számára olyan nevelőszülői családot találjon, amelyik a legjobban illeszkedik a gyermek szükségleteihez és jellemzőihez.

Az **illesztés** kérdésének mérlegelése során fontos szempontok:

- nem, életkor, a gyermek egészségügyi állapota (szomatikus, pszichés és kognitív),
- a nevelőszülői családról készült összefoglaló értékelés és a gyermek jellemzőinek, szükségleteinek összevetése,
- szükség szerint szakellátások elérhetősége az adott nevelőszülői háztartás közelében (óvoda, iskola és továbbtanulási lehetőségek a környéken)
- a vér szerinti szülő és a nevelőszülő lakókörnyezetének, kultúrájának, tradícióinak beilleszkedést elősegítő hasonlósága,
- nevelőszülő közvetlen környezetének toleranciája,
- a vérszerinti szülő és a nevelőszülő lakóhelyének közelsége, illetve megközelíthetősége a kapcsolattartás érdekében,

férőhelyek száma a nevelőszülőnél, testvérek együttes elhelyezése érdekében.

4. A megfelelő család kiválasztása után a nevelőszülői hálózat értesíti a Szakszolgálat Elhelyezési Osztályát a lehetséges nevelőszülői családról, tájékoztatja annak jellemzőiről.
5. A megfelelő nevelőszülői család kiválasztását követően – amennyiben van rá lehetőség – célszerű úgynevezett rápillantási lehetőséget biztosítani a leendő nevelőszülő számára.
6. A rápillantás során a kiválasztott nevelőszülő a tanácsadó kíséretében ellátogat a gyermek gondozási helyére. Ennek során a nevelőszülő további információkat kap a gyermek pszichés, kognitív és testi állapotáról, családi kapcsolatairól. A gyermeket megtekintheti a gyermekotthoni/befogadó otthoni csoportban, de ebben a szakaszban még nem létesíthet kontaktust a gyermekkel, a gyermek nem tudhat róla, hogy a nevelőszülő a csoportot miért látogatta meg.
7. A rápillantást követően a nevelőszülő és családja döntést hoz arról, hogy vállalja-e a gyermek nevelését. Mivel ebben a szakaszban még visszaléphet a gyermek nevelésétől, ezért is fontos, hogy a rápillantás során ne kerüljön kapcsolatba a gyermekkel.
8. A nevelőszülő igenlő válasza esetén a TEGYESZ javaslatot tesz a gyámhivatal felé a gyermek nevelőszülőnél történő elhelyezésére. Az illetékes gyámhivatal határozata után – melyben elfogadja a TEGYESZ gondozási helyre tett javaslatát – megkezdődhet az összeszoktatás és a barátkozás folyamata.

(FGYK TEGYESZ, 2016 és VMGYK Szakmai programja, 2016)

Sajnos nincs mindig lehetőség arra, hogy a nevelőszülő hosszas mérlegelést követően adjon választ arra, hogy el tudja-e vállalni az adott gyermek gondozását. Akut krízishelyzetekben a rápillantás elmarad, és a

nevelőszülőnek a telefonon kapott (gyakran szegényes) információk alapján, záros határidőn belül kell meghoznia döntését arról, hogy tudja-e a gyermek nevelését vállalni.
Ugyanakkor a kapcsolat épülése, a bizalom megalapozása érdekében fontos biztosítani, hogy a kihelyezést megelőzően a nevelőszülőnek és a gyermeknek legyen lehetősége megismerkednie egymással. Ezt az úgynevezett barátkozási folyamatot a következő alfejezetben részletesen is megismerhetjük.

3.2. A nevelőszülő és gyermek összeszoktatása, azaz a barátkozási folyamat

- A barátkozási folyamat során a gyermek által ismert környezetben, egy általa ismert és elfogadott személy jelenlétében megindul az ismerkedés. (VMGYK Szakmai program, 2016)
- Az összeszoktatás alatt a nevelőszülő megismeri a gyermek jellemző szokásait, napirendjét, megtanulja a gyermek személyes, speciális igényei szerinti gondozást. A gyermek biztonságérzését fokozza, ha megtapasztalja, hogy nap mint nap az történik, amit vár. Ez az előre-elvárhatóság elve. Ennek hatására a gyermek egyre közelebb kerül leendő családjához
- A gyermek és befogadó családja közti ismerkedés alatt fontos feladat a vérszerinti szülő támogatása, esetleges ellenállásának kezelése is (ebben fontos szerep jut a gyermekjóléti szolgálat családgondozójának és/vagy a gyermekvédelmi gyámnak). Ha a szülő magatartása engedi, ő is kaphat lehetőséget a leendő nevelőszülő megismerésére.
- A barátkozási folyamat során előfordulhatnak megtorpanások, visszaesések. Ezek természetes reakciók.
- A barátkozási folyamat gyermekenként és helyzetenként változó.
- Az összeszoktatást segítő szakember a kapcsolat alakulását látva egyezteti a távozás napját a befogadó családdal.
- Távozás a korábbi gondozási helyről: amennyiben a gyermek gyermekotthonból vagy másik nevelőszülőtől kerül áthelyezésre, úgy célszerű ünnepélyes búcsút is tartani, mert ez segíti a végleges elválás pozitív megélését.
- Távozáskor a szükséges dokumentáció mellett a gyermekről készült fényképek, személyes tárgyai, ruhái stb. is átadásra kerülnek. Ezek a dolgok a gyermek múltjához tartoznak, amik életének fontos részei.

Az érkező gyermek felkészítése közben nem maradhat el a nevelőszülői családban élő gyermekek felkészítése sem az új befogadásra: a családban élő gyermekeket már a döntés-előkészítés fázisába, majd idővel a kapcsolatépítés folyamatába is célszerű bevonni. Mindez a sikeres beilleszkedés fontos segítője.

A segítő szakmai team tagjai gyakoribb látogatásokkal, intenzívebb jelenléttel segítik a nevelőszülőt a befogadás időszakában. Amennyiben indokolt, a gyermeknek azonnali terápiás segítséget kell nyújtani a történtek feldolgozásához. A gyámhivatali határozatban megállapított módon a vér szerinti rokonokkal való kapcsolattartást a kezdetektől fogva biztosítani kell, mert általa a gyermek folytonosság és biztonság élményét élheti át.

3.3. A gyermekotthoni befogadás folyamata

A gyermekvédelmi intézményeknek nem csupán helyettesítő védelmet biztosító, hanem szocializáló szerepük is van. Ennek megfelelően a gyermekotthonok szocializációs színtérként is megjelennek (Rákó, 2014).

Funkciók:

- Gondoskodás: A gyermek életkorának megfelelő alapvető fizikai és pszichoszociális, érzelmi szükségletek kielégítése.

- Védelem: A bekerülő gyermekek életében előforduló veszélyekkel szembeni védelem, pozitív célok kitűzése.
- Kompenzáció: A gyermek életében felmerülő hiányosságokat az intézmény igyekszik kompenzálni (oktatás, egészségügyi szolgáltatások, speciális terápiák segítségével).
- Korrekció: Az otthon támogatja a fejlődésbeli lemaradások korrekcióját, segíti az iskolai tanulmányok befejezését, fejleszti a gyermek önértékelését és önbecsülését is.
- Minta: részben átveszi a család funkcióját.
- Felzárkóztató funkció: Mivel a bekerülő gyermekek többsége tanulmányi vagy szocializációs hátránnyal küzd, ezért felzárkóztatásukhoz biztosítja a szükséges szakemberek elérhetőségét pl. pszichológus, pedagógusok, fejlesztők.
- Reszocializáció: Az antiszociális magatartásminták komplex és speciális kezelése, amelynek célja az antiszociális fejlődésirány és/vagy bűnelkövető fiatalok speciális szükségleteinek (szociális, nevelés-oktatási, mentálhigiénés, egészségügyi) teljes körű és/vagy célszerű kielégítése. Ezáltal javítva szocializáltsági szintjüket, és a társadalmi integrációjuk/reintegrációjuk esélyének növelését.

Gyermekotthoni elhelyezés esetén a cél, hogy a gyermekotthon/lakásotthon mint gondozási hely és az ott dolgozó szakember-team biztonságot és állandóságot nyújtó, a családot helyettesítő környezetet hozzon létre, ahol a gyermek az adekvát szülői és felnőtti szerepekre is mintát kap. A személyiségfejlődés optimalizálása mellett a gyermek individuális és közösségi nevelése – nemi és életkori sajátosságra való figyelemmel – a családba és a társadalomba való integráció szolgálatában áll. A gyermekotthon elsődlegesen a gyámhivatal által jóváhagyott egyéni elhelyezési terv és a gyermekotthon által készített egyéni **gondozási-nevelési terv** szerint végzi feladatát (Gyermekotthoni ellátás protokollja, 2011).

Az egyéni gondozási-nevelési terv célja, hogy az elhelyezési tervben megfogalmazottak részletes tervezés és munkamegosztás mentén megvalósuljanak. Megfogalmazása során figyelembe kell venni:

- a nevelésbe vétel okait,
- a gyermekvédelmi szakértői bizottságban meghatározott javaslatokat, illetve egyéb szakvéleményeket,
- gyermekkel korábban foglalkozó szakemberek véleményét,
- a család- és gyermekjóléti központ által a védelembe vétel során készített egyéni gondozási-nevelési tervet, és az egyéni elhelyezési tervet,
- a gyermek eddigi fejlődésével kapcsolatos tapasztalatokat,
- a gondozott gyermekkel és szülőjével folytatott személyes beszélgetés során szerzett tapasztalatokat,

egyéb, a gondozott gyermek nevelése, gondozása szempontjából jelentős körülményt.

A gyermek a családjából való kiemelést minden esetben traumaként éli meg, függetlenül attól, hogy nevelőszülőhöz vagy gyermekotthonba kerül. A szorongás, bizonytalanság, félelem vagy düh természetesen fellépő érzelmi reakciók ebben a speciális helyzetben. Mivel ezek az érzések többnyire elkerülhetetlenek, emiatt fontos, hogy amennyiben van rá lehetőség, úgy ezt a fájdalmat a lehetőségekhez képest minimalizálni kell. Sokat segíthet ezen, ha a gyermek előre látja, megismeri azt a helyet, ahova kerülni fog, megismeri leendő gondozóját/gondozóit.

Amennyiben a gyermek nincs közvetlen életveszélyben (vagyis a beutaló szerv részéről nincs szükség azonnali intézkedésre), úgy az alapellátás szakembereivel együttműködve célszerű a kiemelést megelőzően megismertetni őt az új gondozási hellyel. Tovább segíti az adaptációt, ha a kiemelést megelőzően nem csupán a gyermeknek, hanem a vér szerinti szülőnek is van lehetősége arra, hogy megismerkedjen a gyermekotthonnal/nevelőszülővel, ahova a gyermek kerülni fog. Ugyanakkor erre nem mindig nyílik lehetőség sem a hirtelen bekövetkező beutalások, sem a szülőkben dúló negatív érzelmek és indulatok miatt. Mindez természetesen nem csupán a családból való kiemelés, hanem gondozási hely váltás esetén is fontos szempont, ugyanis megkönnyíti az elválás feldolgozását.

A gyermek beillesztése kiemelt figyelmet, fokozott empátiát és türelmet, valamint összehangolt team munkát igényel a szakemberektől, függetlenül attól, hogy a gyermek nevelőcsaládba vagy gyermekotthonba kerül. Az ismerkedés és kapcsolatépítés során mindig a gyermek tempójához kell igazodni, betartva a fokozatosság elvét. A folyamatot nagyban segítheti, ha az elhelyezési értekezleten kijelölik a kapcsolatépítést koordináló szakembert, és a folyamatban közreműködő szakemberek közösen folyamattervet hoznak létre. A gyermeket életkorának és mentális érettségének megfelelően minden lépésről tájékoztatni kell, lehetőséget kell biztosítani arra, hogy a gyermek kérdezhessen, esetleges félelmeit és aggályait megossza (Magyar - Vida, 2007).

A gyermekotthoni befogadás folyamata (Fekete-Buzás, 2016):

1. A befogadást megelőző szakasz során:
   - Mérlegelni szükséges, hogy az adott intézmény mennyire képes kielégíteni az elhelyezésre váró gyermek szükségleteit (személyi- és tárgyi feltételek). Ehhez szükséges a rendelkezésre álló iratanyag áttekintése.
   - Az elhelyezésre váró gyermeknek legyen lehetősége megismerkedni az intézménnyel.

2. Befogadás alatt:
   - A csoportban élő gyermekek felkészítése az új társ érkezésére.
   - Az újonnan érkező gyermeket minél több hasznos és praktikus információval kell ellátni: házirend, napirend, szabályok.
   - Pszichológiai és pedagógiai megfigyelések, a gyermek készségeinek és képességeinek felmérése.
   - Minden releváns információ begyűjtése a gyermekről.

3. A gyermek tényleges beillesztése:
   - Közvetlen gondozási környezetbe való beillesztés (gyermekotthoni csoport, és maga az intézmény).
   - Külső kapcsolati rendszerbe való integráció (iskola, baráti kör, családtagok).

Szakszerűség a munkavégzés során:
   - Kezdeti lépésként elengedhetetlen, hogy a gyermekben és családjában erősítsék a bizalmat a gyermekvédelmi beavatkozás és intézkedés iránt.
   - A nevelők akár akarják, akár nem, példává, modellé válnak viselkedésükkel mind a gyermek, mind a vér szerinti család számára.
   - A bekerülő gyermekek neveléshez elengedhetetlen, hogy a gyermekek és a gondozó személyzet között ne csupán egy a munkaidőre korlátozódó alá-fölérendeltségi viszony, hanem olyan interperszonális kapcsolat jöjjön létre, amiben a nevelő ismeri a gyermek személyiségét, képességeit, lehetőségeit és korlátait is (Büki, 2009).

A 3. fejezet önellenőrző kérdései

1. **Mely fogalomhoz tartozik a következő meghatározás: A gyermek érzi, hogy a nevelőszülőknél való elhelyezés nem jelent végleges otthont, hanem csak bizonyos időre szól. Ez bizonytalanságot, feszültséget, szorongást okoz?**

   a) **átmenetiség**
   b) feltételesség
   c) másodrendűség
   d) bizonytalanságérzet

2. **Mit nevezünk otthont nyújtó ellátási formának?**

   a) a családias környezet biztosító intézményi elhelyezést
   b) **A nevelőszülői és intézményi elhelyezést (gyermekotthon, lakásotthon) együttesen**
   c) A nevelőszülői elhelyezést.
   d) A lakásotthoni elhelyezést

4. A továbbképzés témaköréhez kapcsolódó esetek, esettanulmányok bemutatása, azokkal kapcsolatos problémák és jó gyakorlatok online felületen, kérdéseken alapuló feldolgozása.

Összefoglalás: A tananyagrészben bemutatásra kerülnek a témakörhöz kapcsolódó esetek, illetve olyan feladatok állnak rendelkezésre, melyek segítik a felvetett problémákra a helyes válaszok és jó gyakorlatok megtalálását.

Cél: A gyakorlati példák helyes megválaszolása a témakörön belül.

Kulcsszavak: eset, gyakorlat, befogadás, különleges szükséglet, speciális szükséglet, kettős szükséglet

Tanulást segítő kérdések: Milyen lépések jellemzik a befogadás folyamatát? Milyen szükségletekkel rendelkezhet a gondozott gyermek? Milyen hozzáállást igényel a gyermek befogadása a szakellátó személyzettől?

Ajánlott magyar nyelvű irodalom

- Major Zs. B. – Mészáros K. – Tatárné Kapus É. (2008): *„Fotel vagy karfa" Gyakorlat- és eszközközpontú nevelés-módszertani kézikönyv gyermekvédelemben, gyerek- és lakásotthonokban dolgozók számára*. Szeged, Zenin Business Management

4.1. Esetbemutatás: 12 éves lány, Niki esete

A 12 éves Nikit édesanyja egyedül nevelte, de az anya súlyos betegség után elhunyt. A gyermekkel az édesapa évek óta nem tartotta a kapcsolatot, és az apa körülményei nem is alkalmasak rá, hogy gyermekét nevelje. Nikinek nincs olyan családtagja, aki vállalni tudná a gyermek ellátását, ezért nevelésbe vétele vált szükségessé. A kislány mozgássérült, de akadálymentesített épületben ép társaival együtt tanul. Elhelyezését nevelőszülői családnál képzelik el a gyermekvédelmi szakemberek.

Ha a nevelőszülői elhelyezés miatt Niki várhatóan új környezetbe kerül, ahol a korábbiakhoz hasonlóan fontos lesz a mozgássérüléssel élő lány integrációja. Ezen belül szóba jöhet az integráció többféle formája.

Nikit érzelmileg rendkívül megterheli a kialakult helyzet, hiszen édesanyja elvesztését és a nevelésbe vétel fájdalmát egyaránt át kell élnie. A nevelőszülői családba kerülés kapcsán sok egyéb nehézséget is megtapasztal, amit ebben az élethelyzetben a szakirodalom is megfogalmaz, többek között a nevelőszülői elhelyezés átmenetisége utáni időszak kérdésessége is bizonytalanná teszi.

A Nikit befogadó nevelőszülő számára kiemelten fontos a gyermekre való ráhangolódás, melynek része a felnőtt nyitott hozzáállása.

4.2. Esetbemutatás: 14 éves fiú, Máté esete

A 14 éves Mátét ellátó nevelőszülő jelezte, hogy nem vállalja tovább a gyermek nevelését, mivel Máté nem hallgat rá, a fiú viselkedését nem tudja irányítani, Máté gyakran elszökik otthonról, deviáns fiatalokhoz csapódott, akikkel együtt lopásokat, rablásokat is elkövetett. Előfordult, hogy a fiú a nevelőszülőt is megütötte.

Máté esetében már korábban megállapítottak magatartászavart, emiatt a fiú pszichológiai megsegítésben is részesült, ez azonban csak a terápia idejére hozott eredményt. A nevelőszülő döntése miatt gondozási

hely váltás vált szükségessé, az eljárás során a gyermekvédelmi szakértői bizottság gyermekotthoni elhelyezést javasolt.

A gyermekvédelmi szakértői bizottság megvizsgálta Mátét, ennek során a fiú szükségletét is megállapította. A gyermekotthonban felkészülnek Máté befogadására, csoportban való illesztésére.

A 4. fejezet önellenőrző kérdései

1. **Mit jelent a nevelőszülőnél élő gyermek esetében az átmenetiség nehézsége?**

   a) Döntési feszültség, mely az esetleges hazagondozással kapcsolatban, a nevelőszülői családtól való elszakadás érzelmi nehézsége miatt jelenik meg.
   b) A nevelt gyermek úgy érzi, nem teljes értékű tagja a nevelőcsaládnak.
   c) A gyermek érzi, hogy a nevelőszülői elhelyezés nem jelent végleges otthont, csak ideiglenes megoldás.
   d) A nevelőcsalád meghatározott értékeket, normákat vall, amihez a gyermeknek alkalmazkodnia kell.

2. **Mely fogalomhoz tartozik az alábbi állítás: *Előnyös lehet a gyermekek között az alkalmazkodás, egymás segítése és a toleráns magatartás kialakulása szempontjából*?**

   a) Részleges integráció
   b) Lokális integráció
   c) Mindkettő
   d) Egyik sem

5. Az integráció tervezése

Összefoglalás: A tananyagrész megismerteti a szükségletorientált neveléshez illeszkedő tervezési teendőket, az integrált befogadás előkészítésének, feltételeinek és értékelésének jellemzőit

Cél: A tananyagrész célja a hallgatók tudatos, szakmailag megtervezett és helyesen kivitelezett részvétele a gyermek integrált befogadásában

Kulcsszavak: egyéni szükséglet, folyamattervezés, fejlesztés, környezet, értékelés

Tanulást segítő kérdések: Hogyan lehetséges az integráció tervezése a nevelőszülői családban? Hogyan valósítható meg az integrált befogadás a gyermekotthonban? Hogyan hat a környezet a gyermek befogadására? Melyek a befogadáshoz és a gyermek ellátásához szükséges személyi és tárgyi feltételek?

Ajánlott magyar nyelvű irodalom

- Büki P. (2002): Alapelvek és alapjogok a speciális szükségletű gyermekek és fiatalok ellátásának megszervezésében. *Kapocs,* I. (2), pp. 42-45.
- Tóth J. (2007): A gyermekvédelmi szakellátásban élők speciális helyzete. *Család, gyermek, ifjúság*, 16. évf. 2. sz. pp. 51-60.
- Singer M. - Szabolcs J. (2011): *Sorsfordító gyerekek. Speciális nevelési igényű gyerekek útja az „egész”-ség felé*. Budapest: Jaffa Kiadó és Kereskedelmi Kft.

Az integráció tervezése során mindig a gyermek egyéni szükségleteit kell alapul venni, ehhez törekedni kell a korábbi életszakaszból származó minél több információ beszerzésére. Az elhelyezési terv részben a gyermek múltjáról tartalmaz információt és bizonyos elképzeléseket jelenéről és jövőjéről. A tervben kiemelten foglalkoznak a gyermek kapcsolatrendszerével.
A szakellátásba kerülő gyermekek ellátását mindig meg kell tervezni, melyet folyamattervezésnek hívunk.

Az ellátás során olyan élményeket és tevékenységeket szükséges biztosítani, melyekben a gyermekek kibontakoztathatják egyéni adottságaikat, és elsajátíthatják azokat a kulturális normákat, amik segítségével társadalmi adaptációjuk és integrációjuk eredményes lehet. A rendszeres és strukturált tevékenységek és élmények rendszere segíti kialakítani a gyermek önszabályozó és öngondoskodó képességét (Domszky, 2004).

A szükségletorientált neveléshez elengedhetetlen a gyermek fejlesztésének tervezése, ami magába foglalja a szociális, mentális, érzelmi és egészségügyi szükségleteinek felmérését, és ezek alapján meghatározza a gyermek erősségeit és fejlesztendő területeit is. Ez a fajta folyamattervezés az egyes célok megvalósításával, az újabb célok kitűzésével és elérésével képes biztosítani a folyamatos hatékonyságot. A tervet szükségszerű időről-időre áttekinteni, értékelni, esetlegesen módosítani. A fejlesztés tervezésében minden olyan szakember részt vesz, aki a gyermek fejlődésével kapcsolatosan hasznos információval rendelkezik, vagy jelenlétével a célok megvalósulását szolgálja (Magyar- Vida, 2007).

5.1. A befogadás előkészítése

A nevelésbe vett gyermekek mindannyian traumaként élik meg családjukból való kikerülésüket, többségük személyiségfejlődésében is sérülés mutatkozik, ami magán viseli addigi életük negatív élményeit és tapasztalatait.

- A harmonikus, az életkori sajátosságokat is figyelembe vevő miliő pozitívan hat a gyermekek fejlődésére.
- Mivel a környezet erőteljes befolyásoló hatása fontos szerepet játszik a szakellátott gyermekek életében, ezért törekedni kell a minél esztétikusabb, életkori sajátosságokhoz és egyéni szükségletekhez igazodó eszközök és berendezési tárgyak biztosítására.
- Az elhasznált, megrongálódott környezet a személyiségfejlődésre is demoralizálóan hat.
- A jól átgondolt és következetesen betartott napirend biztonságot és kapaszkodót ad a fejlődéshez (Szabóné Szilágyi – Patkó, 2001).

A befogadás előkészítése mellett hangsúlyt kell fektetni a tárgyi és személyi feltételek biztosítására is, amit a továbbiakban tárgyalunk.

5.2. A tárgyi és személyi feltételek biztosítása

5.2.1. A nevelőszülői ellátás tárgyi és személyi feltételei

A hatályos jogszabályok szerint a gondozott gyermek számára a nevelőszülő saját háztartásában biztosítja az egyéni gondozási-nevelési tervnek megfelelő ellátást, gondozást, nevelést.
A gondozott gyermek elhelyezésére:

- száraz, világos, jól fűthető lakás alkalmas,
- biztosítani kell a nevelőszülők és a gyermekek külön szobában való elhelyezését,
- a gyermekek személyes élettere legalább 4 m^2 legyen (15/1998-as NM rendelet 105. § (2a) bek.),
- a lakásnak a mindennapi életvitelhez szükséges bútorokkal, berendezési tárgyakkal, eszközökkel felszereltnek kell lennie,
- nem érheti a gondozott gyermeket hátrány a családban nevelkedő más gyermek elhelyezéséhez és ellátásához viszonyítva,
- egy szobában legfeljebb 4 gyermek helyezhető el – ettől a gyermek érdekében el lehet térni (Büki, 2004).

A nevelőszülő - a gyámhivatal határozatában foglaltaknak megfelelően - biztosítja, hogy a gondozott gyermek kapcsolatot tarthasson a hozzátartozóival, ennek érdekében felkészíti a velük való találkozásra, és biztosítja a megjelölt helyen és időben történő megjelenését. A nevelőszülő saját háztartásában, a gondozás helyén is biztosíthatja a gyermek meglátogatásának lehetőségét.
A nevelőszülő - az egyéni gondozási, nevelési tervnek megfelelően - elősegíti, hogy a gondozott gyermek sikeresen visszailleszkedjen vérszerinti családjába, illetve örökbefogadó családjába beilleszkedjen.
A nevelőszülő haladéktalanul jelzi a működtetőnek, ha saját vagy a vele egy háztartásban élő személy egészségi állapotában bekövetkezett változás akadályozza a gyermek gondozásában, nevelésében vagy veszélyezteti a gyermek egészségét, fejlődését.

Szintén jogszabályok rögzítik a nevelőszülővé válás feltételeit és a nevelőszülővel szembeni elvárásokat:
Nevelőszülő az a személy lehet, aki

- 24. életévét betöltötte,
- nem áll cselekvőképességet érintő gondnokság és támogatott döntéshozatal hatálya alatt,
- büntetlen előéletű,
- a gondozásába helyezett gyermeknél legalább 18, de legfeljebb 50 évvel idősebb,

- személyisége, egészségi állapota és körülményei alapján alkalmas a nála elhelyezett gyermek kiegyensúlyozott fejlődésének biztosítására és a családjába történő visszakerülésének vagy örökbefogadásának támogatására, valamint a gyermek, fiatal felnőtt életkori szükségleteiből adódó feladatoknak az ellátására,
- megfelel a képesítési előírásoknak.

A nevelőszülők között lehetnek **különleges** és **speciális** nevelőszülők is.

- **Különleges nevelőszülő** az a nevelőszülő, aki - a jogszabályok alapján - alkalmas a nála elhelyezett tartósan beteg, fogyatékos vagy három év alatti különleges ellátást igénylő gyermek kiegyensúlyozott nevelésének biztosítására.
- **Speciális nevelőszülő** az a nevelőszülő, aki - a jogszabályok alapján - alkalmas a nála elhelyezett súlyos pszichés vagy súlyos disszociális tüneteket mutató, vagy pszichoaktív szert használó, speciális ellátást igénylő gyermek kiegyensúlyozott nevelésének biztosítására.

A nevelőszülői ellátás személyi és tárgyi feltételeitől némileg eltérő feltételei vannak a gyermekotthoni ellátásnak, így a következő alfejezetben ezen feltételeket tekintjük át.

5.2.2. A gyermekotthoni ellátás tárgyi és személyi feltételei

A jogszabályi előírások szerint - 15/1998. (IV.30.) NM rendelet - a gyermekotthonnak legalább 12, de legfeljebb 48 fő ellátására alkalmasnak kell lennie, ahol a gyermek nevelését, gondozását a szakmai programban meghatározott elvek szerint kialakított kisközösségekben, csoportokban kell biztosítani. Egy csoportban legfeljebb 12 fő helyezhető el, de kettős szükségletű, speciális szükségletű, különleges szükségletű gyermek elhelyezése esetén a csoport létszáma **csökkenthető**.

A **csökkenthető** szóra kattintva jelenjen meg a szöveg:
A gyermekotthon 12 fős csoportban egyidejűleg legfeljebb
a) 1 fő kettős szükségletű,
b) 1 fő speciális szükségletű vagy
c) 4 fő különleges szükségletű gyermek helyezhető el.

A gyermekotthoni csoport kialakításánál figyelemmel kell lenni arra, hogy a csoportok nemek és életkorok szerint vegyes összetételűek legyenek, kivéve, ha ez nem szolgálja a gondozott gyermek egészséges személyiségfejlődését. Testvéreket csak kivételesen indokolt esetben lehet különböző csoportban elhelyezni.
A csoport számára - a **3. éven aluli gyermekek** kivételével - önálló lakóteret kell biztosítani, amely:

- hálószobákból,
- közös nappali szobából,
- konyha/étkezőből,
- valamint fürdőszobából és nemenkénti illemhelyekből áll,
- továbbá a mindennapi életvitelhez szükséges bútorokkal, berendezési tárgyakkal, eszközökkel felszerelt.

Egy hálószobában legfeljebb 4 gondozott gyermek helyezhető el.
A gondozott gyermek személyes használati tárgyait és ruházatát a csoport lakóterében, társaiétól elkülönítetten kell elhelyezni.

A több csoport elhelyezésére szolgáló gyermekotthonban ki kell alakítani

a) sportolásra alkalmas termet, illetve udvart,
b) látogatók fogadására alkalmas helyiséget,

c) a terápiás célú foglalkozásokhoz (pszichológiai, gyógypedagógiai), korrepetáláshoz szükséges csoportszobát.

A **3 éven aluli gyermekek** kifejezésre kattintva jelenjen meg a szöveg:
15/1998. (IV.30.) NM rendelet alapján:

128. § (1) A 3 év alatti gondozott gyermekek közül legfeljebb 8 helyezhető el egy csoportban.

(2) A kizárólag 3 éven aluli gondozott gyermekekből álló csoport elhelyezésére és kizárólagos használatára biztosítani kell a 6. számú mellékletben meghatározottak szerint:

a) egy csoportszobát, amely alvásra, játszásra és étkezésre szolgál,

b) a csoportszobával egybenyíló fürdőszobát,

c) teraszt, a levegőztetés céljára,

d) játszásra alkalmas kertterületet.

(3) A helyiség berendezését a gondozott gyermekek korösszetételének és fejlettségi szintjének megfelelően kell kialakítani, és a növekedő gyermekek igényei szerint kell változtatni.

(4) 3 éven aluli gyermeket az a gyermekotthon (lakásotthon) fogadhat be, amelyben biztosított a következő

a) a szervezési feltételek körében

aa) a rendszeres és folyamatos orvosi ellátás,

ab) a területi védőnő rendszeres látogatása,

ac) a csecsemő, illetve kisgyermek folyamatos felügyelete, a gondozó állandó látó-, illetve hallótávolságon belüli tartózkodása;

b) személyi feltételek körében

ba) a csoportban a gyermekek gondozását, nevelését ellátó személyek között legalább 1 fő szakképzett csecsemő- és kisgyermek gondozónő alkalmazása,

c) a tárgyi feltételek körében

ca) a csecsemő, illetve a kisgyermek elhelyezésére, tartózkodására szolgáló helyiségekben a korosztály baleset-megelőzésére vonatkozó szabályok megtartása,

cb) a csecsemő, illetve a kisgyermek számára a külön játszóhely és elkerített szobarész,

cc) a csecsemő, illetve a kisgyermek ellátásához szükséges biztonságos, célszerű berendezési és felszerelési tárgyak, eszközök megléte.

(5) A gyermekotthonban és lakásotthonban nevelkedő csecsemő táplálásában az egészségügyért felelős miniszter által vezetett minisztérium szakmai protokollja az egészséges csecsemő táplálásáról az irányadó.

(6) Ha a gyermekotthon vállalja a kiskorú gondozott szülő és 3 év alatti gyermekének együttes elhelyezését, biztosítania kell az (4) bekezdés *aa)* és *ab)* alpontja, valamint *c)* pontja szerinti feltételeket, illetve az (4) bekezdés *ac)* alpontja alapján a szülő távollétében gondoskodnia kell a gyermek folyamatos felügyeletéről-

A Gyermekotthoni ellátás protokollja (2011) további tárgyi feltételeket fogalmaz meg a gyermekek és a **segítő szakemberek** számára.
A jogszabályban előírtakon túl szükséges biztosítani a gyermek életkorának, fejlettségének megfelelő:

- fejlesztő játékok, eszközöket,
- sporteszközöket
- megfelelő bútorozottságot
- a gyermek személyes tárgyainak biztonságos elhelyezését szolgáló szekrényt.

***A* segítő szakemberek** kifejezésre kattintva jelenjen meg a szöveg:
A szakmai protokoll szerint a segítő szakemberek számára a következők biztosítása szükséges:

- szülői, hozzátartozói kapcsolattartásra alkalmas helyiség: berendezése, a helyiség hangulata szolgálja a kapcsolattartás elősegítését,
- megfelelő irodahelyiségek,
- saját, zárható szekrény/asztal, a gyermeket és a családot érintő bizalmas eredmények, vizsgálatok diszkrét kezelésére,
- ügyintézéshez szükséges kommunikációs eszközök és irodaszerek,
- a fejlesztőpedagógus által használt helyiség lehetőleg csak fejlesztőpedagógia célokat szolgáljon,
- a gyermek fejlesztéséhez szükséges eszközök széles skálája álljon rendelkezésre,
- a pszichológus számára szükséges biztosítani korszerű és hitelesített személyiségvizsgáló teszteket,

a pszichológus egyéni terápiás képzetségéhez igazodó berendezés és eszközök.

Az 15/1998. (IV.30.) NM rendelet, valamint a Gyermekotthoni ellátás protokollja (2011) rögzíti a szükséges személyi feltételeket is. Ennek alapján az intézményben folyó munka résztvevői a következők:

- gyermekotthon vezetője/szakmai vezetője,
- nevelő,
- gyermekfelügyelő,
- gyermekvédelmi asszisztens,
- fejlesztőpedagógus,
- pszichológus,
- pszichológiai tanácsadó,
- gyógypedagógus,
- ápoló,
- növendékügyi előadó/gyermekvédelmi ügyintéző,
- család- és gyermekjóléti központ/szolgálat munkatársa,
- gyámhivatali ügyintéző,
- oktatási-nevelési intézmények munkatársai,
- egészségügyi intézmények munkatársai,
- egyéb szereplő.

A gyermekotthoni munka személyi és tárgyi feltétele közé sorolható a munkabeosztás jellege is. A munkatársaknak sokszor egyedül kell ellátniuk szolgálatukat, amiben sokféle, egy időben párhuzamosan elvégzendő komoly és felelősségteljes feladatot kell végezniük. Mindez rendkívüli stresszforrást jelent, a kiégés elkerülése érdekében pedig elengedhetetlen, hogy a szakemberek saját személyiségüket is megóvják (Csókay, 2004a).

A segítő szakemberek szakmai személyiségének karbantartásához, fejlesztéséhez a munkáltatónak biztosítania kell a szükséges szakmai támogató szolgáltatásokat (szupervízió, esetmegbeszélés, kiégés elleni tréning), melyet külön szakmai-módszertani ajánlás tartalmaz (Gyermekotthoni ellátás protokollja, 2011).

5.3. A befogadás értékelése, a megvalósulás tapasztalatainak feldolgozása, felhasználása

A gyermek teljes körű ellátása az egyéni gondozási-nevelési terv alapján történik, egyben ez a dokumentum adja alapját a befogadás értékelésének is. A terv célja a gyermek harmonikus fejlődését, képességei kibontakozását elősegítő, az egyéni elhelyezési terv megvalósulását biztosító gondozással-neveléssel kapcsolatos feladatok részletes megtervezése és az abban résztvevő szakemberek közötti munkamegosztás kidolgozása.

A jogszabályok szerint az egyéni gondozási-nevelési tervet

a) nevelőszülőnél elhelyezett gyermek esetén a gyermek nevelőszülője, a nevelőszülői tanácsadó és a gyermekvédelmi gyám,
b) gyermekotthonban elhelyezett gyermek esetén a gyermekotthon szakmai vezetője, a gyermek nevelője és a gyermekvédelmi gyám,
c) más bentlakásos intézményben gondozott gyermek esetében a gyermek gondozója véleményének figyelembevétele mellett a gyermekvédelmi gyám

készíti el.

A terv elkészítésébe be kell vonni az ítélőképessége birtokában lévő gondozott gyermeket, annak szülőjét, kivéve, ha szülői felügyeleti jogát megszüntették vagy az megszűnt, és a terv végrehajtásában érintett szakembereket.

A tervet mindig a gondozási helyre való megérkezést követően kell elkészíteni. Tartalmaznia kell a gyermek hétköznapjainak jellemzőit, szokásait, a nevelők terveit és célkitűzéseit. Az élet öt területével kapcsolatosan jelöli ki a szükséges célokat és feladatokat: egészségi állapot, tanulmányok, etnikai-nyelvi és kulturális szempontok és az esetleges fogyatékosság, társadalmi és szabadidős tevékenység, kapcsolattartás.

A terv kidolgozásába életkorának, személyiségállapotának megfelelő szinten szükséges bevonni a gondozottat, illetve annak szüleit. Az egyéni gondozási-nevelési tervben jól ellenőrizhető, konkrét feladatokat kell megjelölni, felelősök megnevezésével, határidővel ütemezve. Az egyéni gondozási-nevelési terv egy olyan folyamatosan változó tervezet, ami a kitűzött feladatok mellett a célok értékelésére, és azokra épülve újabb feladat- és célmeghatározást tesz lehetővé. Célszerű havonta értékelni, és szükség szerint aktualizálni. (Csókay, 2004).

A befogadás értékelése során fontos a folyamatos tájékozódás a gyermek informáltságáról, beilleszkedési folyamatának aktuális állapotáról. Ezek alapján lehetséges az egyéni fejlesztési tervek kialakítása és felülvizsgálata, aminek elkészítésébe a gyermeket gondozók (nevelők vagy nevelőszülő), a vérszerinti szülők és a törvényes képviselő mellett be kell vonni a pszichológust, fejlesztőpedagógust is.

Az 5. fejezet önellenőrző kérdései

1. **Mely kiegészítéssel fejezhető be a következő állítás: A gyermekotthoni ellátás megkezdésekor a rendelkezésre álló dokumentáció alapján el kell készíteni a gondozott gyermekre vonatkozó…?**
   a) egyéni gondozási tervet.
   b) egyéni nevelési tervet.
   c) **egyéni gondozási-nevelési tervet.**
   d) egyikkel sem

2. **Mely mondatrésszel egészíthető ki a következő állítás: A kérdéses tervet …… készíti el?**
   a) gyermekotthon szakmai vezetője, a gyermek nevelője
   b) a gyermek szülője és a gyermekvédelmi gyám
   c) a gyermekvédelmi gyám
   d) **gyermekotthon szakmai vezetője, a gyermek nevelője és a gyermekvédelmi gyám**

Felhasznált irodalom

Adonyiné Gábori M. (2006): A sajátos nevelési igényű gyermekek integrált/inklúzív nevelése. In: Bárdossy I. – Forray K. – Kéri K. (szerk.): *Tananyagok a pedagógia szakos alapképzéshez. Pécs,* PTE BTK Neveléstudományi Intézet, pp. 213-235. http://mek.oszk.hu/15600/15612/pdf/hefop09.pdf (Letöltve: 2019.10.20.)

Benczéné Csorba M. et al. (2007): *Integrációs módszertani kézikönyv. Könyv pedagógusoknak, szülőknek és mindenkinek, aki a gyakorlati tapasztalatokra kíváncsi – Segítünk, hogy segíthess!* Kaposvár, Bárczi Gusztáv Módszertani Központ és Nevelési Tanácsadó.

Bede N. – Miklósi B. – Rakos E. (2010): A lemez két oldala – szökési mintázatok elemző vizsgálata, *Család, Gyermek, Ifjúság,* 29. évf. 6. sz. pp. 45-53.

Bogács E. – Tóth Á. (2015): A gyermek/fiatal felnőtt nevelőszülői családba és családból történő átgondozásával kapcsolatos feladatok (a bekerülés előkészítésétől az ellátásból történő kikerülésig. In: Bíró E. – Kádas I. – Prokai J. (szerk.): *Jegyzet képesített nevelőszülői képzéshez*. EMMI.

Büki P. (2004): A gyermekvédelmi szakellátás formái és tartalma. In: Domszky A. (szerk.): *Gyermekvédelmi szakellátás*. Budapest, Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, pp. 96-111.

Büki P. (2009): *A gyermek védelme- A gyermekvédelem elméleti alapvetése.* Budapest: Pont Kiadó Kft.

Csányi Y. (1993): *Együttnevelés – Speciális igényű tanulók az iskolában. Az integrált fejlesztés lehetőségei*. ALTERN füzetek 5. Iskolafejlesztési Alapítvány és OKI Iskolafejlesztési Központ, Budapest

Csányi Y. – Perlusz A. (2001): Integrált nevelés – inkluzív iskola. In. Báthory Z. - Falus I. (szerk.): *Tanulmányok a neveléstudomány köréből.* Osiris Kiadó, Budapest, pp. 314-332.

Csányi Y. (2007): Integráció és inklúzió. Nemzetközi és hazai körkép. In: Girasek János (szerk.): *Inkluzív nevelés – a tanulók hatékony megismerése*. *Kézikönyv a pedagógusképző intézmények részére.* Budapest, Sulinova Közoktatás-fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési Kht., pp. 138-163.

Csókay L. (2004a): A segítő kapcsolat. A gyermekvédelmi/gyermekotthoni munka mentálhigiénéje, a személyiség, mint munkaeszköz megóvásának és fejlesztésének lehetőségei. In: Domszky A. (szerk.): *Gyermekvédelmi szakellátás*. Budapest, Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, pp. 274-278.

Csókay L. (2004b): Az egyén jellemzőire építő, szükségletorientált egyéni elhelyezési, gondozási-nevelési terv kidolgozásának folyamata, módszerei, a tervek funkciói, alkalmazásuk. In: Domszky A. (szerk.): *Gyermekvédelmi szakellátás*. Budapest, Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, pp. 223-228.

Demcsik M. (2015): Különleges szükségletű gyermekek és fiatalok ellátása. In: Rácz A. (szerk.): *Gyermek- és ifjúságvédelmi tanulmányok, A gyermekvédelem megújulási alternatívái*, EMMI, pp. 167-176.

Dobokai R. L. Simon D. (2019): *A gyermekvédelmi szakellátásban élő általános iskolai tanulók iskolai esélyei Bács-Kiskun megyében 2014-2018 között*. Ph.D. doktori értekezés. Pécs, (PTE Oktatás és Társadalom Neveléstudományi Doktori Iskola).

Domszky A. (2004): A család, a társadalmi normák, illetve a deviáns magatartások szerepe a gyermekek ellátásával, nevelésével, szocializálásával kapcsolatban. In: Domszky A. (szerk.): *Gyermekvédelmi szakellátás*. Budapest, Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet, pp. 17-24.

Fekete-Buzás E. (2016): *Bolyai Gyermekotthoni Központ Hűvösvölgyi Gyermekotthonának Szakmai Programja*.
A szakmai program internetes elérhetősége:
http://bolyai-gyermekotthon.hu/files/files/H%C5%B1v%C3%B6sv%C3%B6lgy%20szakmai%20program.pdf
(Letöltve: 2019.11.10.)

Fővárosi Gyermekvédelmi Központ és Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat (2016): *Otthont nyújtó ellátások szakmai programja.*
A szakmai program internetes elérhetősége:
http://marketing48.hu/tegyesz/wp-content/uploads/2019/01/szakmai_program_Fovarosi_Gyermekvedelmi_Kozpont_Otthont_nyujto_2017.pdf
(Letöltve: 2019.11.10.)

Hajduné Kálmán M. et al. (2013). Alap-lapok, In: *Válogatás a Fővárosi Módszertani TEGYESZ tanulmányaiból, cikkeiből 2009-2012.* Kiadó: Budapest Főváros Önkormányzatának Módszertani Gyermekvédelmi Szakszolgálata, pp. 309-331.

Kálmánchey M. (2001): Nevelőszülőnél élő gyerekeknél előforduló pszichés problémák. *Család, gyermek, ifjúság.* 10. évf. 2. sz. pp. 45-53.

Magyar Gy. – Vida Zs. (2007): *A nevelőszülői ellátás standard*. Vitaanyag, NGYE-NSZ.
http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:VkgE4IbyAvkJ:szocialis-gondozo.lapunk.hu/tarhely/szocialis-gondozo/dokumentumok/standardprotokoll/ngye_nsz_rev.doc+&cd=17&hl=hu&ct=clnk&gl=hu
(Letöltve: 2019.11.10.)

Major Zs. B. – Mészáros K. – Tatárné Kapus É. (2008): *„Fotel vagy karfa" Gyakorlat- és eszközközpontú nevelés-módszertani kézikönyv gyermekvédelemben, gyerek- és lakásotthonokban dolgozók számára*. Szeged, Zenin Business Management.

Miklósi B. (2017): A speciális ellátás 20 éve, In: Lakner Z. – Gulyásné Kovács E. – Csókay L. (szerk.): *„Nem csak szív kell, de kell tudás is!" 20 éves a Gyermekvédelmi Törvény.* SZOSZAK.EU Nonprofit Kft. Budapest. pp. 223-233.

Molnár L. (2011): *A Speciális Ellátás Módszertani Munkacsoportjának tanulmánya a speciális ellátásról* – Budapest Főváros Önkormányzatának Módszertani Gyermekvédelmi Szakszolgálata Módszertani Kiadványok, Nemzeti Erőforrás Minisztérium.

Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet (2011): *Gyermekotthoni ellátás protokollja*. Budapest.
file:///C:/Users/admin/Downloads/14-gyermekotthoni-ellatas-protokollja.pdf
(Letöltve: 2019.10.28.)

Pálhalminé Jeszenszky M. (2015): Gyógypedagógiai alapismeretek. In: Bíró E. – Kádas I. – Prokai J. (szerk.): *Jegyzet képesített nevelőszülői képzéshez*, EMMI.

Pető I. (2003): Inklúzió a nevelésben. *Iskolakultúra*, 13. évf. 10. sz. pp. 3-13.

Rácz A. (2014): Az előítéletes gondolkodás megjelenése a gyermekvédelemben. In: *Esély,* 25. évf. 3. sz. pp. 24-47.

Rákó E. (2014): *Gyermekvédelmi intézményekben elhelyezett gyerekek életkörülményei.* Szeged: Belvedere Meridionale.

Réthy Endréné (2002): A speciális szükségletű gyerekek nevelése, oktatása Európában: Az integráció és inklúzió elméleti és gyakorlati kérdései. *Magyar Pedagógia*, 102. évf. 3. sz. pp. 281-300.

Réthy Endréné – Vámos Á. (2006): *A gyakorlati pedagógia néhány alapkérdése – Esélyegyenlőtlenség és méltányos pedagógia,* Budapest, ELTE PPK Neveléstudományi Intézet.

Szabóbé Szilágyi Zs. - Dr. Patkó K. (2001). Segíthetünk? Praktikus útmutató a gyermekek és fiatalok egészségügyi és pszichés ellátásához, gondozásához. *Gyermekvédelmi füzetek,* Budapest: A FICE magyarországi egyesületének kiadványa.

Varga A. (2008): A gyermekvédelmi gondoskodásban élők inklúziójának esélyei. *Új Pedagógiai Szemle* 2008. 5. pp. 16-24.
http://ofi.hu/tudastar/varga-aranka (Letöltve: 2019.10.20.)

Varga A. (2015): *Az inklúzió szemlélete és gyakorlata.* Pécs, PTE BTK Neveléstudományi Intézet.

Varga A. (2016): A hazai oktatási integráció – tapasztalatok és lehetőségek. *Neveléstudomány*, 4. évf. 1. sz. pp. 71-91.

Veszprém Megyei Gyermekvédelmi Központ, Általános Iskola, Speciális Szakiskola, Készségfejlesztő Speciális Szakiskola és Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat (2016*): Nevelőszülői hálózat szakmai programja.* http://vmgyk.hu/images/tartalom/nszhszakmaiprogram.pdf (Letöltve: 2019.10.28.)

Ajánlott irodalom

Büki P. (2002): Alapelvek és alapjogok a speciális szükségletű gyermekek és fiatalok ellátásának megszervezésében. *Kapocs,* I. (2), pp. 42-45.

Fülöpné Andrékó K. (2003): A nevelőszülőknél élő gyermekek tanulási és magatartási zavarainak kezelési lehetőségei, illetve nehézségei a szakellátásban. *Kapocs,* 2. évf., 6. sz. pp. 46-50.

Győrfi É. (2007). Elfogadás és befogadás*. Család, gyermek, ifjúság.* 16. évf. 3.sz. pp 28 – 29.

Gyurkó Sz. (2005): Otthon messze az otthontól - a családból ideiglenesen kivett gyermekek. *Család, gyermek, ifjúság,* 14. évf. 5. sz. pp. 13-18.

Rácz A. (szerk.) (2015): *A gyermekvédelem megújulási alternatívái*. Budapest, EMMI.

Réthy Endréné – Vámos Á. (2006): *A gyakorlati pedagógia néhány alapkérdése – Esélyegyenlőtlenség és méltányos pedagógia*. Budapest, ELTE PPK Neveléstudományi Intézet.

Tóth J. (2007): A gyermekvédelmi szakellátásban élők speciális helyzete. *Család, gyermek, ifjúság*, 16. évf. 2. sz. pp. 51-60.

Singer M. - Szabolcs J. (2011): *Sorsfordító gyerekek. Speciális nevelési igényű gyerekek útja az „egész”-ség felé*. Budapest: Jaffa Kiadó és Kereskedelmi Kft.